DieGem
Diversiteit en Gemeenschapsvorming
Solidariteit in Diversiteit

Actie-Onderzoek: MvX Antwerpen

Marjan Moris, Thomas Swerts & Filip Marrécau

DieGem working paper

januari 2017

Draft only. Please do not cite without permission.

www.solidariteitdiversiteit.be

Met steun van IWT – Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie

Universiteit Antwerpen · KU LEUVEN · HoGent · Universiteit Gent · LUCA · iwt

Inhoudstafel

Inhoudstafel....2
Inleiding: één case, twee acties....3
Deel I Actie 1: Uitwisseling met andere activisten....4
Inleiding....4
Stap 1: Komen tot gemeenschappelijke probleemstelling....4
Stap 2: Methodologie en aanpak....9
Dataverzameling en dataverwerking....12
Deel II Actie 1: Resultaten DieGem....13
Inzichten in solidariteit in diversiteit....13
Het spanningsveld afstand-nabijheid....13
Burgerschap....16
Deel I Actie 2: Alliantievorming rond milieuracisme....18
Inleiding....18
Stap 1: Komen tot gemeenschappelijke probleemstelling....18
Stap 2: Methodologie en aanpak....21
Stap 3 en Stap 4: Uitvoer actie en verzameling data....23
Deel II Actie 2: Resultaten DieGem....25
Inzichten in solidariteit in diversiteit....25
Leren....25
Strijd als bron van solidariteit in diversiteit....29
Metareflectie....33
Tijd & tijdsdruk....33
Aandacht voor de impact van onderzoekers op de groepsdynamiek bij actiepartners....34
De veelzijdige rol van “AO2”....34
Bibliografie....36
Websites....36

Inleiding: één case, twee acties

In het DieGem onderzoek zoeken we naar innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit. Anders dan bij heersende en structurele vormen van solidariteit binnen de context van een natiestaat zoeken wij naar nieuwe vormen van solidariteit op plaatsen waar mensen van diverse afkomst elkaar tegenkomen: op de werkvloer, in de woonomgeving, op school, in de sportclub, het jeugdhuis, enz. Onze hypothese is dat de betrokkenen op deze plaatsen leren omgaan met culturele diversiteit en aangezet worden om burgerschapspraktijken op te zetten die leiden tot innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit. Om deze hypothese te testen, zetten we 32 case studies op. Dit rapport vat de resultaten van één van die case studies samen.

MvX was één van de retrospectieve cases van DieGem (cf. Swerts, 2016). Na dit retrospectieve onderzoek bleken nog heel wat vragen open te liggen voor verder onderzoek, zowel voor de onderzoeksploeg als voor de leden van MvX. Daarom werd beslist om met deze beweging ook een actie-onderzoekstraject op te zetten rond solidariteit in diversiteit.

Dit actie-onderzoek mondde uit in niet één, maar twee acties waaruit we lessen trokken over de DieGem-hypothese. Een eerste actie bestond uit de organisatie van een bezoek van een activiste uit de VS waarvan MvX als beweging zou kunnen leren. Deze actie liep vast vanwege administratieve drempels omtrent de formele burgerschapsstatus van de genodigde. Een tweede actie bestond uit het opzetten van een alliantie met milieuactivisten die actief zijn rond het ringtracé in Antwerpen. Omdat beide acties los stonden van elkaar, bespreken we ze in wat volgt apart wat betreft hun ontwerp en de lessen die we eruit trekken. Daarbij behouden we per traject zoveel mogelijk de opbouw van de andere rapporten. Per traject wordt in Deel 1 het verloop, de probleemstelling, de gehanteerde methodologie en de producten uitgewerkt. In een tweede deel volgt een bespreking van de relevante resultaten voor de DieGem-hypothese. We ronden af met een overkoepelende meta-reflectie over de meerwaarde en beperkingen van de inzet van actie-onderzoek in deze case.

De MvX-leden worden in het rapport met codes AO+nummer aangegeven om hun anonimiteit te garanderen, waarbij AO1 staat voor de voorzitter, AO2 voor een MvX lid dat tevens lid is van het DieGem-consortium en AO 3 tot 6 andere leden zijn. Waar nuttig voor een goed begrip, wordt in de tekst meer duiding gegeven over de positie of rol van de respondenten.

We willen graag alle betrokkenen bedanken voor hun geduld en inzet. Dit zijn in de eerste plaats de leden en voorzitters van MvX Antwerpen. We would also like to thank our partners in the first action research design. Tania, for her courage and willingness to share her grounded insights about the struggle of undocumented migrants in the US. Though we regret that administrative barriers barred you from travelling freely to exchange live with us, the injustice made visible in the process certainly has proved its value in our quest to understand solidarity in diversity. Onze dank gaat ook naar de betrokkenen die hun netwerken en institutionele macht aanwendden om de aanvraag van de nodige reisdocumenten te ondersteunen.

Daarnaast gaat onze dank uit naar de activisten uit de Antwerpse milieugroeperingen die in de tweede actie meedachten en mee blijven denken over verdere samenwerking na dit onderzoek. Ook wetenschappers Anneleen Kenis en Filip Maréceau verdienen een pluim voor de wetenschappelijke ondersteuning van het denkproces rond milieu, ongelijkheid en activisme.

Deel I Actie 1: Uitwisseling met andere activisten

Inleiding

In het methodologieprotocol werd de visie op actie-onderzoek gedefinieerd en werd een traject in vijf stappen uitgewerkt.

Stap 1: Ontwikkeling gemeenschappelijke probleemstelling en referentiekader

Stap 2: Ontwikkeling methodologisch kader voor onderzoeks- en 'actieplan'

Stap 3: Uitvoering van het onderzoeks- en actieplan

Stap 4: Dataverwerking

Stap 5: Metareflectie op AO-traject

Om vanuit de bevindingen en vragen uit retrospectieve luik tot een actie-onderzoek te komen is het van belang om in een eerste stap een gemeenschappelijke probleemstelling en referentiekader te ontwikkelen. In de volgende stappen worden dan een methodologisch kader, onderzoeks- en actieplan opgesteld (=stap 2), uitgevoerd (=stap 3), en dan opnieuw verwerkt en gerapporteerd (=stap 4). De laatste stap bestaat er uit om vanuit een meta-perspectief op het volledige traject terug te kijken.

In dit deel gaan we uitgebreid in op de aanpak en het verloop van de verschillende stappen, net als de inhoudelijke keuzes die zijn gemaakt voor de eerste actie.

Stap 1: Komen tot gemeenschappelijke probleemstelling

Verloop

Zoals het retrospectieve onderzoek bij Movement X (verder MvX) aantoont, kwamen we in deze case terecht bij een burgerrechtenbeweging in opstart. Gedurende het hele veldwerk, kwam een nog prille beweging in beeld die volop zocht naar manieren om de ambitie "*Om als 1 groot blok tegen de macht en het onrecht in te gaan*" om te zetten in concrete acties (quote uit verslag in Swerts, 2016: 50). In het rapport trokken we lessen uit zowel de groeipijnen als de successen van de beweging. Zowel de voorgeschiedenis van de beweging als haar huidige open identiteit, zorgden ook bij aanvang van het actie-onderzoek nog voor uitdagingen om een concrete aanpak te formuleren voor acties en strijdpunten die over verschil heen leden en achterban zouden kunnen verbinden. De opbouw van een gemeenschappelijke probleemstelling kwam in deze case tot stand doorheen deze zoektocht. Eind augustus 2016 werd het werk van onderzoeker Thomas Swerts overgenomen door Marjan Moris, die met ondersteuning van Filip Marrécau het rapport uitschreef op basis van zowel eigen observaties als op basis van de verslagen en mondelinge rapportering van de eerste onderzoeker.

Op 16 november en 19 december 2015 werden twee ledenvergaderingen bijgewoond waarin een tiental actieve leden brainstormden over het succes van voorbije activiteiten, de toekomstige richting en aanpak van de beweging, communicatiestrategieën en taakverdeling (voor meer info over het ledenprofiel, zie Swerts, 2016: 15). De bijeenkomsten draaiden rond de probleemstelling hoe de lokale

afdeling van MvX naar buiten kan treden als burgerrechtenbeweging en haar impact kan vergroten. Op de eerste vergadering werd het voorstel om actie-onderzoek op te zetten bij MvX besproken.

Uit het retrospectieve onderzoek bleek dat lezingen en debat belangrijke collectieve leermomenten betekenden voor de leden van de Antwerpse afdeling (zie Swerts, 2016: 46). De evaluaties toonden aan dat lezingen en publiek debat als werkvorm in het verleden ook goed hadden gewerkt om andere doelstellingen te halen, zoals de impact vergroten, aan het imago van de beweging werken door genuanceerde communicatie, aanklagen en oproepen tot solidariteit en leden werven. Vanuit deze vaststellingen werd besloten dat het nuttig kon zijn om bij andere bewegingen en activisten te rade te gaan die voorbij dezelfde vraagstukken waren en uitwisselingen op te zetten in de vorm van lezingen met debat. Er werd besloten om één uitwisseling in de vorm van een lezing en debat te onderzoeken als actie. Zowel de opbouw en doorstart van een andere burgerrechtenbeweging, als haar werkwijzen zouden inspiratie en antwoorden kunnen bieden voor de vraagstukken die binnen MVX bestonden. De analyse voor DieGem zou zich met name toespitsen op leren, strijd als bron van solidariteit en het verenigen van de verschillende profielen die gemobiliseerd konden worden in de superdiverse realiteit van de stad. De gedeelde probleemstelling luidde:

Welke leerprocessen over solidariteit komen tot stand bij de ontmoeting tussen activisten die zich inzetten voor solidariteit in diversiteit?

De brainstorm in december bevatte vervolgens onder andere een discussie over het vergroten van het bereik van de beweging. Dit zorgde voor de insteek dat de beweging via vorming en uitwisseling ook haar eigen doelstellingen verder zou kunnen verduidelijken aan andere activisten waardoor nieuwe samenwerkingsverbanden en solidariteit tussen de activisten zou kunnen doen groeien. De onderzoeker en een ander lid van de afdeling engageerden zich tijdens de vergadering om de lezing gericht op activisme te organiseren. Tijdens de zoektocht naar geschikte activisten in de daaropvolgende periode kwam een persoonlijk contact van de onderzoeker in beeld; activiste en wetenschapster Tania Unzueta Carrasco. Zij is een ‘queer’ ‘Latinx’ (genderneutrale verwijzing naar Latino/a) met een precair verblijfsstatuut die naam maakte binnen de burgerrechtenbeweging in de US via zowel academisch werk als workshops en acties.

Dit voorstel werd positief onthaald; ten eerste maakte Tania’s kennis van activisme in de VS en haar ervaring in het geven van workshops rond burgerlijke ongehoorzaamheid en tactieken om strijd te voeren, haar een ideale genodigde.

Ten tweede sloot de keuze voor iemand uit de VS aan bij de oriëntatie van de beweging op voorbeelden uit dit land. De Amerikaanse antiracismestrijd van burgerrechtenbewegingen (zoals Malcolm X en de Black Panters) vormden bijvoorbeeld inspiratie voor de naamskeuze en tactieken van de beweging. In januari 2016 had de filmvoorstelling van de Black Power Mixtapes bovendien verder het nut bevestigd om een buitenlands voorbeeld van een strijd in het ‘daar en dan’ in detail te bestuderen om hieruit lessen te kunnen trekken voor de strijd in het ‘hier en nu’ (Swerts, 2016:47).

Ten derde bevatte de strijd tegen deportaties waarin de activiste betrokken is, relevante thema’s voor MvX’ eigen zoektocht naar nieuwe vormen van burgerschap in een context van diversiteit. De campagne “Not1more” waarin Tania betrokken is, brengt bijvoorbeeld expliciet burgerschapsclaims van mensen zonder wettig verblijf in de VS tot expressie:

> *“NotOneMoreDeportation.com is a campaign made of individuals, organizations, artists, and allies to expose, confront, and overcome unjust immigration laws. As the immigration debate*

> *continues, #Not1More enters the discussion from the place that touches people in concrete ways and can offer tangible relief. By collectively challenging unfair deportations and unjust policy through organizing, art, legislation, and action, we aim to reverse criminalization, build migrant power, and create immigration policies based on principles of inclusion."* (http://www.notonemoredeportation.com/)

Ten vierde werd ook het persoonlijke profiel van de activiste als troef gezien. Haar sociale positie gekenmerkt door intersectionaliteit (de kruising van verschillende vormen van identiteit en de daarmee geassocieerde patronen van onderdrukking), sloten goed aan bij lopende discussies binnen de werking. Bij enkele leden bestond bijvoorbeeld de vraag hoe de werking sterkere relaties kon opbouwen met feministische moslima's of de Afrikaanse beweging. In die zin werd gehoopt dat Tania vanuit haar profiel nieuwe termen kon aanreiken die de complexiteit van de Belgische situatie beter konden weergeven (genoteerd tijdens gesprek met voorzitter op 31.08.2016). Ook haar werk binnen de Mijente-beweging kwam op dat vlak als beloftevol naar voren. Deze beweging werd opgericht in december 2015 door een 250-tal leden met de bedoeling om de strijd om burgerrechten over verschillen heen te tillen. Dit is merkbaar in de slogans die respectievelijk bij hun lancering en op de webpagina zijn te lezen:

> *"Imagine a movement that is not just Pro-Latinx*
>
> (bij lancering:) "*...but also pro-woman, pro-queer, pro-poor, pro-Black, pro-indigenous, pro-climate because OUR community is all of those things and WE care about all of them."*

Het inclusieve discours van de beweging overlapt daarmee met dat van MvX en haar strijd om radicale gelijkwaardigheid: "*Wij zijn een* ***burgerrechtenbeweging*** *die de nieuwe demografische realiteit complexloos omarmt en die strijdt tegen alle vormen van discriminatie op basis van afkomst, religie, sociaaleconomische positie, gender, klasse of nationaliteit*" (http://www.movementx.org/our-vision.html).

Tot slot trokken ook de allianties die vanuit de Mijente-beweging worden aangegaan, de aandacht. Op de facebookpagina van Mijente wordt onder andere solidariteit getoond met individuele activisten uit het netwerk, cases van mensen die met deportatie worden bedreigd, de Black Lives Matter beweging, transgenderbewegingen en politieke bewegingen in Centraal en Zuid-Amerikaanse landen (https://www.facebook.com/mijente2015/). De vraag naar de juiste aanpak om allianties met andere activisten op te zetten en solidariteit tussen verschillende bewegingen tot stand te kunnen brengen, was voor de beweging in opstart eveneens van belang. Met Tania's bezoek in het vooruitzicht, werd dit belang als tweede vraag meegenomen binnen de probleemstelling:

Genereert de ontmoeting tussen activisten solidariteit tussen organisaties en activisten?

In de periode van december tot februari nam de onderzoeker via facebook en e-mail contact op met de activiste uit de VS. Tijdens een ontmoeting in Chicago werden verder mogelijkheden besproken en afspraken gemaakt omtrent het opzetten van een bezoek. Tegelijk werd in beide landen informatie ingewonnen om de administratieve procedure op te starten die nodig was om Tania heen en terug te laten reizen tussen de VS en België.

Hoewel Tania zonder verblijfsvergunning de Verenigde Staten binnenkwam, kreeg zij het DACA-statuut (Deferred Action for Childhood Arrivals); een uitzonderingsstatuut waardoor ze mag werken en niet gerepatrieerd wordt. Het statuut wordt sinds 2012 in bepaalde gevallen toegekend aan immigranten

zonder verblijfsvergunning die jonger dan 16 waren toen ze het land inkwamen in de periode vòòr 2007. Het kent een tweejaarlijks verlengbaar recht op arbeid toe en biedt voor die periode ook bescherming tegen uitzetting. Het statuut biedt geen toegang tot formeel VS-burgerschap. Als DACA-begunstigde mag Tania enkel het land in- en uitreizen met een speciale reisvergunning; het "Advance Parole Document" (voluit: Form I-512L, Authorization for Parole of an Alien into the United States). Deze tijdelijke toestemming wordt enkel toegekend als de reis noodzakelijk wordt geacht voor het uitvoeren of zoeken van werk, het voltooien of volgen van een opleiding of omwille van dringende humanitaire redenen (zoals een ziekenbezoek of begrafenis van een familielid of het verkrijgen van medische hulp, …). Het reisdocument wordt verstrekt door de U.S. Citizenship and Immigration Services (USCIS), nadat een gemotiveerde aanvraag werd ingediend en goedgekeurd en de aanvraag zelf bestaat uit een resem documenten. Het indienen ervan kost 360 USD ("application fee"). Ook moet de aanvrager bewijsmateriaal ("authoritative documentary evidence") voorzien, die de noodzakelijkheid van de reis aantoont[1].

Om het leerproces over solidariteit dat ontstaat wanneer activisten andere landen bezoeken om hun ervaringen te delen te verdiepen, was het de bedoeling om naast een activiteit met en bezoek aan MvX, ook met een aantal andere academische en middenveldpartners activiteiten rond haar bezoek op te zetten. Drie burgerbewegingen, een sociale organisatie en de Antwerpse universiteit toonden interesse om een evenement te organiseren waardoor het bezoek een 'tournée' zou worden, met een combinatie aan lezingen, debat en informele ontmoeting.

De introductie van dit idee waarbij meerdere partners betrokken zouden worden, op de ledenvergadering in maart 2016 werd eveneens positief onthaald. Ook werd de timing van het evenement aangepast. De voorziene datums in mei werden verschoven naar september 2016, om voldoende tijd te laten voor de administratieve procedure en mogelijke vertragingen daarin.

Om het bezoek mogelijk te maken, werd Tania formeel uitgenodigd voor een lezing bij een sociale organisatie en een academische conferentie op de Universiteit van Antwerpen. Het programma en de uitnodigingsbrieven van de directeur van de betrokken sociale organisatie en professor Stijn Oosterlynck bezorgden Tania in principe een geldige reden om reisdocumenten te verkrijgen. Maar de theorie bleek zich moeilijk te laten vertalen in praktijk: na maandenlang investeren in het voldoen aan alle administratieve vereisten, lukte het uiteindelijk niet om de activiste naar België te laten reizen. De goedkeuring van haar reisdocumenten werd uitgesteld met een vraag naar extra informatie en liet vervolgens op zich wachten tot de datums voor het geplande evenement waren verstreken. De actie 'faalde' in dit opzicht en de geplande uitwisseling met de MvX leden vond nooit plaats. Toch vallen er lessen te trekken uit het verloop van de poging om Tania te laten reizen. We kozen er dan ook voor om dit proces mee te beschrijven en analyseren, waarbij we inzichten naar voren brengen over de rol van formeel burgerschap en de spanning afstand-nabijheid voor solidariteit in diversiteit.

Overleggen

Datum	Betrokkenen	Wat?	Waarover?

[1] Meer info op: http://www.nolo.com/legal-encyclopedia/daca-recipients-how-apply-travel-document-advance-parole.html en https://www.uscis.gov/sites/default/files/files/form/i-131instr.pdf

16.11.2015	MvX en onderzoeker	MvX vergadering	Voorstelling actieonderzoek
19.12.2015	MvX en onderzoeker	MvX vergadering	Brainstorm afdeling Mechelen en Antwerpen over de strategie van de beweging. Oprichting van een werkgroep om lezingen te organiseren, gedeelde probleemstelling krijgt hier vorm
12.2015	Tania en onderzoeker	Facebook chat	Akkoord om te proberen komen spreken van Tania; afspraak om elkaar te zien in januari
26.01.2016	Tania en onderzoeker	Ontmoeting in Chicago met activiste	Bespreking doelstellingen en inhoud van het bezoek aan België
29.01.2016	Onderzoeker en admin universiteit	Mail	Vraag aan universiteitsadministratie omtrent verkrijgen travel permit voor Tania en haar zus
02.02.2016	Onderzoeker, voorzitter MvX en MvX-lid AO2	Mail	Introductie plan van aanpak vanuit universiteit om Tania over te laten komen (uitwerking programma) en achtergrondinfo Tania
16.02.2016	MvX-lid AO2, onderzoeker, en directeur sociale organisatie.	Mails	Onderzoeker polst naar steun van externe organisaties om mee te werken aan dossier om Tania over te laten komen
22.02.2016	Onderzoeker en Tania	Mail + facebook chat	Onderzoeker laat Tania weten dat er een datum is geprikt; draft invitation en flyer doorgestuurd; vraag naar hoe kosten vergoed kunnen worden
22.02.2016	Onderzoeker, MvX-lid AO2 en directeur sociale organisatie	Mail	Update stand van zake, voorgestelde datum in mei voor event, wachten op bevestiging van Tania of dit lukt
02.03.2016 **07.03.2016**	Tania en onderzoeker	Facebook chat volgend op mail van onderzoeker	Aankondiging MvX vergadering; Bespreking indienen documenten en timing; uitstel van het bezoek van mei naar begin september door administratieve last
08.03.2016	Onderzoeker	Mail	onderzoeker vraagt twee uur voor de meeting nogmaals om hem te contacteren, of uitstel oké is en of de documenten zijn ingediend
09.03.2016	MvX	MvX vergadering	Intro onderzoeker over opzet van event met universiteit

Bijkomende documenten

- Swerts, T., 2016. Movement X. Rapport retrospectieve case studie. (te verschijnen op http://www.solidariteitdiversiteit.be/praktijkenbank.php)

Stap 2: Methodologie en aanpak

De aanpak die werd gevolgd om de actie mogelijk te maken, bestaat enerzijds uit het opzetten van de allianties om de uitwisseling zo te organiseren dat er voldoende ontmoeting en leerprocessen mogelijk waren, en anderzijds uit de communicatie met Tania vanuit de onderzoeker om haar betrokken te houden. Wanneer de bereidheid om te komen van Tania vast staat en de vereisten voor het reisdocument bekend zijn, gaat de onderzoeker aan de slag om de reeks lezingen, debatten en informele ontmoetingen op te zetten, van waaruit bewijsmateriaal geleverd kan worden dat Tania's aanvraag kan vervolledigen.

Van februari tot maart 2016 wordt het evenement vorm gegeven door de onderzoeker in alliantie met de directeur van een sociale organisatie en de universiteit van Antwerpen. Na overleg over de opzet, worden formele uitnodigingsbrieven opgesteld en voorgelegd aan Tania voor feedback. Nadat Tania de eerste versies becommentarieert, worden de definitieve uitnodigingen op 18 april 2016 naar haar verstuurd en kan ze de aanvraag indienen. Tania laat tevens weten dat ze het emotioneel moeilijk heeft om zich haar eerste buitenlandse reis voor te stellen zonder haar zus, wiens verblijfsstatus op dat moment onzeker is geworden. Hun gezamenlijke deelname aan burgerlijke ongehoorzaamheidsacties wordt door de immigratiedienst als argument gehanteerd om haar zus' DACA-status niet te verlengen, waardoor ze het land dreigt uitgezet te worden. We gaan niet in op de vraag van Tania of haar zus ook mag meereizen, om het al complexe opzet van de interventie niet nog meer gecompliceerd te maken. Na een openhartige e-mailconversatie met de onderzoeker besluit ze om toch door te zetten. Begin augustus volgt uiteindelijk het nieuws dat USCIS om extra documentatie vraagt omtrent Tania's tewerkstelling en wordt het duidelijk dat het bezoek niet kan doorgaan.

Stappen 3 & 4 van het actie-onderzoek vinden daarom niet plaats. Wel wordt besloten om de bestaande correspondentie te hanteren als data om de geleerde lessen over solidariteit in diversiteit weer te geven. Op de vraag naar haar eigen reflecties op het proces, geeft Tania geen rechtstreeks antwoord meer – ze is inmiddels volop betrokken in de strijd om de DACA-status van haar zus verlengd te krijgen. De inspanningen die dit vergt, worden des te duidelijker wanneer ze begin oktober het goede nieuws deelt dat de beslissing van USCIS om het DACA-statuut van haar zus niet te verlengen, werd ingetrokken. In haar e-mail spreekt ze van duizenden betrokkenen die hielpen om druk uit te oefenen op USCIS (e-mail Tania Unzueta Carrasco, 03.10.2016).

Gesprekken

Datum	Betrokkenen	Wat?	Waarover?
11.03.2016	Onderzoeker en Tania	Telefoongesprek	Overleg over brieven voor administratieve procedure
10-14.03.2016	Onderzoeker, Stijn Oosterlynck, MvX-lid AO2, directeur sociale organisatie	Mails	Overleg opzetten evenement; vraag naar brief vanuit sociale organisatie
14.03.2016 **24.03.2016**	Onderzoeker en Tania	Mail en Facebook chat	Kladversies doorgestuurd van aanbevelingsbrieven om Tania's dossier te vervolledigen + follow up; (meer zakelijke toon en tijdsdruk

			vanuit onderzoeker hier)
12-15.04.2016	Onderzoeker, Stijn, directeur sociale organisatie	Mails	Planning evenement en op punt stellen uitnodigingen
15.04.2016	Tania	Mail	Tania geeft aan dat ze het emotioneel zwaar heeft met het indienen van de aanvraag om naar het buitenland te gaan door de zaak van haar zus (DACA verlenging afgekeurd wegens civil disobedience), en dat dit haar eerste trip naar het buitenland zou zijn
08.04.2016	MvX	MvX vergadering	Update over aanvraag tijdens vergadering + informeel gesprek over betrokkenheid latinogemeenschap bij event met Latino-lid van MVX
16.04.2016	Onderzoeker en Tania	Mail	Onderzoeker reageert uitgebreid; verontschuldigend, solidair en begripvol, geeft voorbeelden van andere cases en moedigt haar aan om door te gaan
18.04.2016	Onderzoeker en Tania	Mail	Uitnodigingen van universiteit en sociale organisatie doorgestuurd
17.05.2016	Onderzoeker en Tania	Facebook chat	Vraag van onderzoeker aan Tania of ze documenten heeft ingediend (geen antwoord)
01.06.2016	Onderzoeker en MvX	MvX vergadering	Onderzoeker licht per mail toe dat hij mogelijks vervangen wordt op het actieonderzoek en dat we wachten op uitkomst van Tania's aanvraag
03.08.2016	Onderzoeker en Tania	Facebook chat + mail	Vraag naar stand van zaken Advance Parole application en introductie van een extra onderzoeker; vraag naar gemaakte onkosten; bevestiging dat documenten zijn ingediend
10.08.2016	Onderzoeker en Tania	Facebook chat	Tania vermeldt dat ze een vraag kreeg voor extra bewijsstukken omtrent haar tewerkstelling
22.08.2016	MvX-lid AO2, Thomas Swerts, Marjan Moris	inleidend gesprek met nieuwe onderzoeker	Stand van zaken en plan van aanpak voor doorstart onderzoek
23.08.2016	Onderzoeker en Tania	Facebook chat	Vraag naar stand van zaken en voorstel om later in september evenement door te laten gaan
30.08.2016	Onderzoeker	Facebook chat	Vraag naar stand van zaken en vaststelling dat het moment in september waarschijnlijk niet zal

			kunnen doorgaan; vraag naar gemaakte onkosten
13.09.2016	Onderzoeker en Tania	e-mail	Vraag naar reflecties over voorbije traject
31.08.2016	Marjan en voorzitter MvX Antwerpen	Introductiegesprek	Overname taken, stand van zaken onderzoek en stand van zaken beweging zelf; afspraak om nieuwe nota met pistes op te maken
1.09.2016	Marjan en voorzitter MvX	Mail	Concept actieonderzoek MvX op een rijtje; polsen naar alternatief traject
12.09.2016	Onderzoekers en Stijn Oosterlynck	vergadering	Bespreking verloop en welke pistes mogelijk zijn nu bezoek van Tania niet doorgaat; besloten om proces mee te beschrijven en input van Tania te vragen rond intersectionaliteit. Marjan verkent ondertussen piste rond Antwerpse milieuactivisten.
13.09.2016	Onderzoeker en Tania	Mail	Vraag naar input van Tania over proces om solidariteit op afstand te bekomen en over intersectionaliteit (om eventueel van op afstand deel te nemen aan een vormingsmoment)
03.10.2016	Tania	e-mail	Nieuws dat Tania' zus na politieke actie toch haar DACA-status verlengd krijgt.

Bijkomende documenten

- Programma conferentie (zie bijlage)
- Uitnodigingen Tania (zie bijlage)
- Correspondentie onderzoeker en activiste (te verkrijgen op gemotiveerd verzoek)

Dataverzameling en dataverwerking

De data die we voor dit deel van het onderzoek analyseerden, bestaan enerzijds uit de verslagen van de ledenvergaderingen van MVX Antwerpen, de e-mail correspondentie tussen de onderzoeker en partners betrokken in de voorbereiding van het evenement en de correspondentie over e-mail en facebook tussen de onderzoeker en activiste Tania Unzueta Carrasco. Anderzijds werden deze data doorgenomen door de onderzoeker betrokken in de correspondentie en de tweede onderzoeker, waarbij gereflecteerd werd over de betekenis van het verloop en de volgorde van de stappen en verslag werd opgemaakt. Het proces en de betekenis van het bezoek van Tania werden ook met de Antwerpse MvX-voorzitter besproken door de tweede onderzoeker. Daarnaast werd bijkomende informatie verzameld omtrent het DACA-statuut en de manier waarop Tania's politieke strijd haar dagelijks leven beïnvloedt.

De verwerking van deze gegevens gebeurde door een manuele codering op basis van de DieGem-concepten, en reflectie en overleg binnen het onderzoeksteam.

Stap in data-verzameling	**Hoe verzameld?**	**Uitvoerders**	**Betrokkenen**	**Wanneer**
Overleg onderzoekers voor overdracht	Aantekeningen bij gerapporteerde verloop	Marjan Moris, Thomas Swerts	MvX-lid AO2	22.08.2016
Overleg nieuwe onderzoeker en voorzitter MVX	Aantekeningen bespreking voorbije traject	Marjan Moris	Voorzitter MvX	31.08.2016
Stap in data-verwerking	**Hoe verwerkt?**	**Uitvoerders**	**Betrokkenen**	**Wanneer**
Bundelen van de correspondentie tussen activiste en onderzoeker + communicatie met externe partners	Digitale neerslag online conversaties samengebracht en schriftelijke aantekeningen bij telefoongesprekken	Thomas Swerts	/	1.10.2016
Reconstructie traject	Bespreking data en verloop	Thomas Swerts en Marjan Moris	/	4.10.2016
Thema's identificeren	Manuele codering op DieGemconcepten	Marjan Moris	/	Oktober 2016
Structureren data voor rapport	Structuur voorgesteld in Powerpoint	Marjan Moris en Stijn Oosterlynck	/	02.11.2016

Deel II Actie 1: Resultaten DieGem

Inzichten in solidariteit in diversiteit

Zoals weergegeven in Deel 1, kon de geplande actie om Tania Unzueta Carrasco naar België te laten reizen om gegenereerde leerprocessen en solidariteit uit de interactie tussen activisten te onderzoeken, niet doorgaan. Toch kwamen tijdens de voorbereiding van het bezoek en de grenzen waarop we botsten, enkele lessen naar voren die we relevant vinden voor de DieGem-hypothese. In wat volgt bespreken we ten eerste het spanningsveld afstand-nabijheid. Dit spanningsveld is interessant omdat binnen deze case een solidariteitspraktijk werd opgezet waarin deelnemers expliciet geconfronteerd werden met de drempels om solidariteit op afstand mogelijk te maken binnen de burgerrechtenbeweging. Ten tweede gaan we in op hoe burgerschap als status (i.e. formeel statuut) in deze case in een uitgesproken spanning kwam te staan met onze visie op burgerschap als praktijk. We bekijken met welke strategieën daar tegenin werd gegaan en bevragen welke consequenties het primaat van burgerschap als status heeft voor solidariteit in diversiteit.

Het spanningsveld afstand-nabijheid

Dit spanningsveld gaat in op de ruimtelijkheid en de tijdelijkheid van solidariteit. Gaat het om solidariteit tussen mensen die zich dicht bij elkaar bevinden in tijd en ruimte? Of gaat het om solidariteit tussen mensen die zich op een zekere fysieke en temporele afstand van elkaar bevinden en die dus gemedieerd wordt door instituties die deze fysieke afstand helpen overbruggen?

In de analyse van dit spanningsveld herkennen we het opzetten van een evenement – met Tania Unzueta Carrasco in België om van haar te leren – als een praktijk van solidariteit in diversiteit vanuit verschillende perspectieven. Ten eerste was het evenement gericht op het versterken van de binding tussen de leden en achterban van MvX Antwerpen zelf. Men wilde immers leren op welke manier strijd aangewend kon worden om meer verbinding te creëren tussen de verschillende profielen binnen de beweging. Centraal daarin was de inhoudelijke en praktische zoektocht naar een collectieve identiteit binnen beide bewegingen van waaruit mobilisatie mogelijk is (bijvoorbeeld door het benoemen en erkennen van kruisende identiteits- en discriminatiegronden). De actie richtte zich daarmee met name op het versterken van de solidariteit in het hier en nu van de beweging, tussen mensen in nabijheid. Daarnaast beoogde men met het bezoek ook een versterking van de strijd voor solidariteit in diversiteit door kennisopbouw. De MvX-leden wilden leren over doeltreffende acties om de rechten van onderdrukte groepen te verdedigen en af te dwingen. Het gevoel van lotsverbondenheid dat de MvX-leden hebben ten opzichte van deze groepen was een andere motivatie om het evenement te organiseren. Omdat het aanvechten van structureel racisme en ongelijkheid in het ‘hier en nu’ met een divers ledenbestand al gauw achterliggende internationale kwesties in zicht brengt, was de spanning afstand-nabijheid inherent aan dit vraagstuk (Swerts, 2016:49). Dat lessen uit de Amerikaanse burgerrechtenstrijd relevant werden gevonden binnen de Antwerpse MvX afdeling, toont de bereidheid om verder te kijken dan het ‘hier’ (en nu) goed aan.

Naast de wens om leerprocessen over solidariteit vanuit het contact met een andere burgerrechtenbeweging te verkennen, speelde echter ook een gevoel van lotsverbondenheid met

actoren uit de globale burgerrechtenbeweging mee in de keuze om Tania Unzueta Carrasco uit te nodigen. Die lotsverbondenheid situeert zich in de gedeelde strijd voor gelijkwaardigheid en burgerrechten hier én daar; bijvoorbeeld in het aanvechten van discriminerende politieke logica's en het geweld in het deportatiebeleid van overheden. Vanuit die lotsverbondenheid ontstond de nood om elkaar te ontmoeten en ervaringen te delen. We focussen in deze bespreking op dit laatste aspect, omdat de administratieve drempels die Tania's beperkte burgerschapsstatus opleverden, aanleiding gaven tot een gezamenlijke inspanning om deze te overwinnen. De poging om een activiste uit de Amerikaanse burgerrechtenbeweging naar België te laten komen, mondde zo uit in een interpersoonlijke praktijk van solidariteit in diversiteit tussen actoren op een fysieke afstand van elkaar. Dit perspectief op de praktijk leverde inzichten op over de spanning die bestaat bij het opzetten van solidariteit in diversiteit op afstand. Deze praktijk was leerzaam vanuit de confrontatie met bureaucratische obstakels enerzijds en het effect van communicatie over een afstand anderzijds.

Afstand en traagheid in bureaucratie

Een eerste vaststelling is de manier waarop bureaucratie afstand schept tussen beoordelaar en begunstigde. De criteria voor de goedkeuring die Tania nodig had om een reisvisum te krijgen, werden opgesteld en geïmplementeerd in een bureaucratische logica die willekeur (onder andere uit empathie of solidariteit) vervangt door objectieve criteria. De relatie tussen Tania en de immigratiedienst werd gemedieerd door formulieren die onpersoonlijk contact garanderen, zodat een afstandelijke houding van de beslissende ambtenaren mogelijk wordt. De gevraagde formulieren en formaliteiten zijn in dat opzicht te beschouwen als instrumenten die werden ontwikkeld om de fysieke en symbolische afstand tussen begunstiger en begunstigde te garanderen zodat objectieve beoordeling zekerder wordt. Interpersoonlijke praktijken van solidariteit in diversiteit tussen ambtenaren en begunstigden worden daarmee zoveel als mogelijk uitgesloten. De gecreëerde afstand zorgt er daarmee voor dat bronnen van solidariteit niet aangewend kunnen worden door Tania of de bredere burgerrechtenbeweging; zonder ontmoeting is de kans kleiner dat er tussen beide partijen een gedeelde strijd ontstaat, onderhandeld kan worden over waarden en normen of directe wederzijdse afhankelijkheid ontwikkelt wordt.

Behalve op ruimtelijk vlak, werd ook in tijd een afstand geschept via bureaucratie. Eens aan de formaliteiten van de reisaanvraag voldaan was, restte niets anders dan wachten op antwoord. De effectiviteit van die afstand werd nogmaals duidelijk wanneer extra documentatie werd opgevraagd op een moment dat de datum voor de geplande reis erg dichtbij kwam. De effectiviteit van de fysieke afstand tot de beslissende ambtenaren, wordt des te duidelijker in combinatie met de traagheid die binnen het administratieve systeem wordt georganiseerd.

Tania was vanuit haar situatie mogelijks al langer gewend aan die bureaucratie en besteedde in haar communicatie weinig aandacht aan het 'wachten'. Vanuit de onderzoeker lag de nadruk, ook met organisatorische bezorgdheden in het achterhoofd, veel sterker op de uitkomst van de aanvraag. Vermoedelijk had Tania vanuit haar ervaring tegelijk ook een gevoeligheid ontwikkeld voor de karakteristieken van bureaucratie, zoals formeel taalgebruik. Wanneer op een bepaald moment vanuit de onderzoeker een aantal praktische, meer formele e-mails elkaar opvolgden over de procedure en het evenement, kwam na een periode van stilte een emotionele e-mail van Tania waarmee ze het discours in de communicatie fundamenteel wijzigde. Ze legde enerzijds uit dat ze het druk had met andere dingen, en anderzijds dat ze het emotioneel zwaar had met het evenement, door de gebeurtenissen rond haar zus. Met gebruik en duiding van haar uitzonderlijke emotionele toestand

('undocumented trauma') brak ze doorheen de formele taal in de e-mails en dwong ze met succes de communicatie terug in de vriendschappelijke stijl van voorheen. Dit bracht de tweede drempel in beeld voor solidariteit op afstand.

De invloed van fysieke afstand op communicatie binnen een vertrouwensrelatie

De nabijheid om fysieke ontmoetingen mogelijk te maken ontbrak. Dit bleek een belangrijke hinderpaal te zijn in de pogingen om solidariteit in diversiteit te creëren. Die lacune werd opgevangen door communicatie via digitale media; e-mail, telefoon en facebook chat. Met name bij het chatten verloopt de communicatie in de vorm van conversatie die in theorie de ervaring van een ontmoeting kan benaderen. Ook de snelheid ervan, zeker bij het gebruik van chat via mobiele telefoons, kan fysieke afstand verkleinen. Toch wordt uit het onderzoek duidelijk dat de afstand niet helemaal overbrugd geraakte. Doordat er lichaamstaal en intonatie ontbrak, was het bijvoorbeeld moeilijk om emoties in te schatten van de andere. Bovendien was de communicatie steeds vrij gericht op de organisatie van het evenement en werd er weinig tijd gemaakt voor 'smalltalk' die een beeld kon leveren van de context van de ander. Hierdoor hadden beide partijen geen zicht op wat er gebeurde in de ander zijn of haar leefwereld; terwijl Tania zich bekommerde om haar zus en mogelijks opgelucht was dat er nog geen uitsluitsel kwam over de reis, ondervond de onderzoeker, die hier enerzijds als participerend observator in MvX fungeerde, maar anderzijds ook als onderzoeker die bovendien een relatief strikt tijdschema in acht moest houden, tijdsdruk en stress door de trage vorderingen. Doorheen de e-mails en chats werd het steeds duidelijker dat beide partijen minder en minder op eenzelfde lijn zaten, maar ook steeds moeilijker om in te schatten waarom dit gebeurde. Tijdens een reflectie hierop van de onderzoeker, werd erkend dat directe ontmoetingen in dit geval veel verschil hadden kunnen maken om de emotionele strijd van Tania sneller in te schatten en sneller ondersteuning te bieden of het plan te wijzigen.

De vastgelopen actie toont hoezeer fysieke afstand het opzetten en delen van praktijken van solidariteit in diversiteit bemoeilijkt. Ondanks de inhoudelijke 'nabijheid' tussen het werk van Tania Unzueta Carrasco en MvX, bleek de fysieke afstand tussen België en de VS moeilijk te overbruggen. De rol die de VS als natiestaat speelt in het beperken van de mobiliteit van de activiste, gekoppeld aan haar formele burgerschapsrechten, levert vragen op over de ontwikkelingskansen van burgerrechtenbewegingen die strijden voor de rechten van migranten. Zeker in een tijdperk van mobiliteit, betekent het restrictieve migratiebeleid van natiestaten een belangrijke belemmering voor samenwerking en uitwisseling tussen deze activisten. De technologische mogelijkheden die vandaag bestaan om over een langere afstand vlot en vrijwel direct te communiceren, blijken die afstand enkel te kunnen overkomen mits een aantal voorwaarden is voldaan, waaronder niet het minst voldoende tijd en de autonomie om de relatie evenwichtig en wederkerig te houden. De uitdagingen die ontstonden door het communiceren en organiseren op afstand, lijken het belang van nabijheid, ontmoeting en gedeelde plaats te onderstrepen. De case geeft aanwijzingen dat fysieke nabijheid van ontmoeting en gedeelde plaats extra kansen bieden om solidariteit in diversiteit tot stand te laten komen, doordat ze meer complete vormen van interpretatie en communicatie toelaten (ook non-verbale communicatie, lichaamstaal en intonatie, stiltes, afwezigheden, …).

Burgerschap

> *The state regulates access to citizenship, rights and deportation based on moral and hegemonic frameworks, systematic prejudices and socio-economic conditions. When young undocumented activists challenge these frames, they disrupt the power of the nation-state to make these determinations, and expand the debate about and boundaries of citizenship.* (Unzueta Carrasco & Seif, 2014)

Zoals in het retrospectieve onderzoek wordt aangehaald, wordt burgerschap binnen MvX afgezet tegen de algemeen aanvaardde interpretatie van formeel lidmaatschap van de gemeenschap. De burgerschapspraktijken van MvX stellen de limieten van die interpretatie in vraag en zijn erop gericht om "maatschappelijke kwesties zoals discriminatie, racisme en uitsluiting zichtbaar en bespreekbaar te maken" (Swerts, 2016: 24). Het uitnodigen van een activiste met een precaire verblijfsstatus en de organisatie van een "tournee" kan in dat opzicht bekeken worden als een burgerschapspraktijk die past binnen de strijd voor radicale gelijkwaardigheid. Het geplande evenement zou ruimte bieden aan de activiste om te praten over haar strijd tegen deportaties van zogenaamde illegale immigranten en het onrecht dat daarmee gepaard gaat. In een academisch artikel in Latino Studies uit 2014 getiteld "Disrupting the Dream", duidt Tania de betekenis van zulke evenementen ook zelf als dusdanig:

> *Just as I have come out as queer and undocumented in my organizing, my presence as an undocumented scholar in academic spaces is a form of coming out of the shadows and occupying public space. (Unzueta-Carrasco & Seif, 2014: 281)*

Hoewel het evenement niet doorging, kwamen in de aanloop ernaartoe wel een aantal elementen van die burgerschapspraktijk tot ontplooiing.

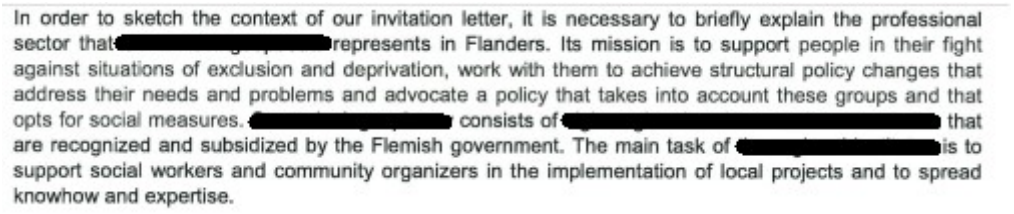
Erkenning

Het opeisen van een plaats om zichtbaar te kunnen zijn en te kunnen spreken, is te begrijpen als een claim op erkenning. Door Tania uit te nodigen als experte en haar plaats binnen de academische gemeenschap te beklemtonen, onderschreven de onderzoeker en MvX-leden mee deze claim. Binnen de beweging werd gauw beseft dat MvX zelf niet over voldoende politieke of culturele erkenning beschikte om de claim te versterken. Daarvoor werden personen aangesproken met een andere publieke status om die macht te vertegenwoordigen. Zo brachten zowel de onderzoekers als de MvX-leden hun cultureel kapitaal samen om gewicht te geven aan de uitnodiging en het publiek voor haar bezoek te vergroten. Professor Stijn Oosterlynck schreef een uitnodiging in naam van zijn functie als hoofd van de onderzoeksgroep OASeS, en de directeur van de betrokken sociale organisatie deed hetzelfde vanuit haar functie. Daardoor werd ook de erkenning van de activiste als expert verder beklemtoont bij de instanties die beslissen welke de grenzen zijn van haar formele burgerschapsstatus. De opgestelde uitnodigingsbrieven vanuit de sociale organisatie en de Universiteit van Antwerpen geven dit mooi weer.

> *As the head of the Centre on Inequalities, Poverty, Social Exclusion and the City (OASeS), I would hereby like to extend an official invitation to the policy director of Mijente and the Not1More campaign, Ms. Tania Unzueta Carrasco, to serve as a speaker at the upcoming DieGem workshop on 'Community organizing in (super-) diverse societies'.*

Tevens tonen de brieven hoe het spelen met verschillende statussen deze claim kracht bijzet. In de opgestelde uitnodigingen worden door de ondertekenaars hun professionele status en het gewicht van hun organisaties uitdrukkelijk vermeld. Daarnaast wordt de institutionele macht ook

tentoongesteld in de vorm van de brieven, via titels, formele uitdrukkingen, een stempel, briefhoofden en handtekeningen met onderschrift.

In order to sketch the context of our invitation letter, it is necessary to briefly explain the professional sector that [redacted] represents in Flanders. Its mission is to support people in their fight against situations of exclusion and deprivation, work with them to achieve structural policy changes that address their needs and problems and advocate a policy that takes into account these groups and that opts for social measures. [redacted] consists of [redacted] that are recognized and subsidized by the Flemish government. The main task of [redacted] is to support social workers and community organizers in the implementation of local projects and to spread knowhow and expertise.

Vanuit die positie wordt Tania vervolgens als collega en experte neergezet, wiens waarde wordt gekoppeld aan haar burgerschapspraktijken en de sterke reputatie die zij binnen de burgerrechtenbeweging heeft verworven. Haar (gebrek aan) formeel burgerschap wordt in de uitnodigingen in zijn geheel niet vermeld.

Politieke vertegenwoordiging

Naast deze claim, is het geplande evenement ook een stap in Tania's strijd om politieke erkenning voor documentloze immigranten. De activiste schreef over haar eigen burgerschapspraktijken en het belang om de hegemonische relaties en normativiteit die visies op burgerschap informeren, bloot te leggen en bestrijden:

> *[…] through our work against deportations, through using our bodies and through inserting ourselves in the political dialog, undocumented young people are redefinning what constitutes good citizenship to include those of us who have limited access to education, work in the underground economy, are queer or are caught in the prison-industrial complex. We are also disrupting citizenship paradigms by calling into question citizenship, as recognized by the state, as the determining factor for whether a person has a right to live, work and participate in the nation-state.*

De solidariteit die ontstond tussen de Belgische alliantie en Tania Unzueta Carrasco, ontstond vanuit een gedeelde visie op burgerschap als praktijk, vanuit een kritische houding tegenover de selectiviteit van natiestaten bij het toekennen van burgerschap als status.

De aangevoelde nood aan economische herverdeling

Het onderschrijven van de strijd om burgerschap uitte zich tot slot ook in een besef binnen het onderzoeksteam over de nood aan economische herverdeling. Bij het indienen van de reisaanvraag door een DACA-begunstigde, werd Tania een bedrag van 360 US Dollars (een equivalent van zo'n 340 euro) aangerekend als 'form fee' (Prijs geraadpleegd op 19.11.2016 online op https://www.uscis.gov/i-131). Hoewel de activiste nergens in de communicatie vermelding maakt van dit bedrag of vraagt naar een eventuele compensatie, wordt vanuit het onderzoeksteam besloten dat het bedrag ongeacht de uitkomst van de aanvraag aan Tania betaald dient te worden. Wanneer blijkt dat het bezoek niet kan doorgaan, wordt de vraag naar de gemaakte kosten aan Tania nog meermaals gesteld. Er is bij de onderzoekers een sterke behoefte om haar te compenseren vanuit het besef dat de gemaakte investeringen in het project zwaarder wegen op haar als individu dan op de projectbegroting.

Deel I Actie 2: Alliantievorming rond milieuracisme

Inleiding

In het methodologieprotocol werd de visie op actie-onderzoek gedefinieerd en werd een traject in vijf stappen uitgewerkt.

Stap 1: Ontwikkeling gemeenschappelijke probleemstelling en referentiekader

Stap 2: Ontwikkeling methodologisch kader voor onderzoeks- en 'actieplan'

Stap 3: Uitvoering van het onderzoeks- en actieplan

Stap 4: Dataverwerking

Stap 5: Metareflectie op AO-traject

Om vanuit de bevindingen en vragen uit retrospectieve luik tot een actie-onderzoek te komen is het van belang om in een eerste stap een gemeenschappelijke probleemstelling en referentiekader te ontwikkelen. In de volgende stappen worden dan een methodologisch kader, onderzoeks- en actieplan opgesteld (=stap 2), dit uitgevoerd (=stap 3), en dan opnieuw verwerkt en gerapporteerd (=stap 4). De laatste stap bestaat er uit om vanuit een meta-perspectief op het volledige traject terug te kijken.

In dit deel gaan we uitgebreid in op de aanpak en het verloop van de verschillende stappen, net als de inhoudelijke keuzes die zijn gemaakt voor de tweede actie.

Stap 1: Komen tot gemeenschappelijke probleemstelling

Verloop

Zoals toegelicht in het vorige deel, liep de eerste actie binnen deze case vast voor ze afgerond kon worden. Met de ambitie om alsnog een actie op te zetten binnen de beperkte beschikbare tijd, werd vervolgens een andere piste gezocht. Een tweede onderzoeker werd eind augustus 2016 ingezet om de beschikbare opties te bekijken voor actieonderzoek op basis van de huidige probleemstellingen en interesses binnen de beweging. Er werden gesprekken gevoerd met de andere onderzoeker, de voorzitter van MvX Antwerpen (AO1) en drie leden van de beweging (AO2, AO5, AO6). Daaruit bleek dat enkele MvX-leden tijdens het voorjaar van 2016 een engagement opnamen om de diversiteit aan stemmen in het Antwerpse luchtkwaliteitdebat te vergroten.

Tijdens de ledenvergadering van 13 april 2016 werd een vorming gegeven aan de Antwerpse MvX-leden door Ringland en lid AO4. Die laatste vormde als (medisch) expert in luchtvervuiling een brug tussen de milieugroeperingen en MvX. De aanleiding voor de vorming was de vaststelling dat in het BAM-tracé de wijk rond de Slachthuislaan zwaar getroffen zal worden door de veroorzaakte luchtvervuiling, maar dat vanuit deze buurt weinig betrokkenheid bestaat op het georganiseerde protest. De actiegroepen hadden niet het netwerk en de ervaring om gericht in te zetten op die betrokkenheid en vroegen of MvX haar achterban kon informeren en mobiliseren rond het thema. De klemtoon tijdens de vorming lag op gezondheidsactivisme en toonde de gezondheidsrisico's aan van wonen in die wijken. Het thema vond ingang bij de beweging; de concentratie van de bewoners met een migratieachtergrond in de meest getroffen zones wekte bezorgdheid bij de leden. Ook de ondervertegenwoordiging van personen met een migratieachtergrond binnen de bestaande "witte" actiegroepen werd geproblematiseerd tijdens het overleg. Het thema bood een aanknopingspunt om

het protest via de burgerbeweging in de wijk te versterken en de inspraak en betrokkenheid van de achterban te vergroten omtrent het mobiliteitsdossier. Vijf MvX-leden (AO1 tot AO5), waaronder de voorzitter, namen een specifiek engagement op. Er werden afspraken gemaakt om op korte termijn een youtube-filmpje te maken, met Ringland samen te zitten om bestaand sensibiliseringsmateriaal aan te passen en vertalen en cijfers op te zoeken over de luchtkwaliteit van wijken met een grote concentratie aan inwoners met een migratieachtergrond. In het kader van de lopende CurieuzeNeuzen-actie zouden Moskeeën, scholen en oudergroepen gecontacteerd worden.

> *"Het project CurieuzeNeuzen, een initiatief van de Ringland Academie in samenwerking met onderzoekers van Vlaamse universiteiten en met steun van de Stad Antwerpen, had tot doel deze buurt-tot-buurtvariatie op een wetenschappelijke manier gedetailleerd in kaart te brengen. Het beriep zich daartoe op actieve betrokkenheid van de inwoners van Antwerpen: niet minder dan 2.000 bewoners draaiden mee als volwaardige 'burger-onderzoekers' door aan hun buitenraam meetsensoren op te hangen."*
>
> (http://ringland.be/academie/curieuzeneuzen/overzicht/)

Op langere termijn zou een strategisch plan worden uitgewerkt in samenwerking met Ringland om sensibilisering en verdere acties vorm te geven (verslag ledenvergadering 13.04.2016).

Bij navraag begin september over de stand van zake, bleken de geplande actiestappen echter maar moeizaam van de grond te komen. Als oorzaak werd enerzijds de zomerperiode aangewezen; die leidde tot een gebrek aan investeerbare tijd vanuit de geëngageerde groep. Anderzijds was er ook nood aan het verder uitwerken van een ruimere strategie waarbinnen de acties kaderden. Er werd besloten om het initiatief tot samenwerking verder te ondersteunen vanuit het actieonderzoek.

We pikten daarmee vanuit DieGem in op de bestaande probleemstelling binnen de beweging rond alliantievorming. Binnen de beweging had men ondervonden dat gedeelde strijd kan leiden tot solidariteit tussen bewegingen, maar dat deze allianties ook tot wrijvingen kunnen leiden (cf. Swerts, 2016:32). In de ledenvergadering van mei 2015 werd de spanning besproken en besloten dat er een evenwicht gezocht moest worden tussen strategisch interessante samenwerking enerzijds, en het behoud van de eigen inhoud anderzijds (ledenvergadering 26.05.2015). Ook in het verslag van de ledenvergadering van september 2015 staat te lezen dat de behoefte bestond om verder te zoeken naar een profilering van waaruit betere samenwerking konden ontstaan:

"We zouden meer moeten samenwerken met andere organisaties. Coalities aangaan, allianties sluiten met andere burgerrechtenbewegingen. De Movement profileert zich te veel als zijnde de enige."

Voor DieGem was het interessant om van dichterbij te kijken hoe allianties tussen bewegingen die solidariteit in diversiteit nastreven, vorm kunnen krijgen en op welke manier er uit zo'n opzet wordt geleerd over de eigen identiteit binnen bewegingen. Er werd een focus gelegd op de omstandigheden waarin zulk een samenwerking tot een solidaire verhouding tussen bewegingen kunnen leiden vanuit die leerprocessen. Daarnaast liet de case ook toe nieuwe inzichten te genereren over de rol van plaats in de strijd van MvX. Gezien de beoogde alliantie tussen de milieuactiegroepen en de Antwerpse afdeling van MvX zich op een lokaal dossier en specifieke Antwerpse wijken zou enten, liet de case ook toe lessen te trekken over welke rol gedeelde plaats speelt binnen zo'n alliantievorming. Het actieonderzoek zou daarmee nieuwe inzichten kunnen verschaffen over hoe een diverse groep – georganiseerd in organisaties met eigen doelstellingen - gedeelde verantwoordelijkheid kan opnemen voor de stad als gedeelde leefruimte.

De gedeelde probleemstellingen werden daarmee:

- Hoe ontstaan nieuwe allianties tussen organisaties die solidariteit in diversiteit nastreven?
- Hoe kan een radicale burgerrechtenbeweging als MvX allianties kan vormen met andere sociale bewegingen zonder daarbij hun eigen identiteit te verliezen?
- Welke rol speelt gedeelde plaats in het vormen van zo'n alliantie?

Overleggen

Datum	Betrokkenen	Wat?	Waarover?
22.08.2016	MvX-lid AO2, Thomas & Marjan	inleidend gesprek over stand van zake onderzoek	Stand van zaken en plan van aanpak voor doorstart onderzoek
31.08.2016	Marjan en voorzitter MvX (AO1) Antwerpen	Introductiegesprek	Overname taken, stand van zaken onderzoek en stand van zaken beweging zelf; afspraak om nieuwe nota met pistes op te maken
1.09.2016	Marjan en voorzitter (AO1)	Mail	Concept actieonderzoek MvX op een rijtje; vragen naar alternatief traject (bijlage 1); doorgecommuniceerd aan de andere MvX-leden via de voorzitter
12.09.2016	Onderzoekers en Stijn Oosterlynck	Vergadering opstart tweede actie	Aanzet verkenning van de piste rond Antwerpse milieuactivisten.
15.09.2016	Onderzoeker en AO6	Informeel gesprek	Verkenning MvX en acties van de voorbije periode
19.09.2016	Marjan en MvX-lid AO5	Telefoongesprek	Gesprek over lopende samenwerking met Ringland en stand van zaken geplande acties

Bijkomende documenten

- Bijlage 1: Nota pistes voor actieonderzoek
- Verslagen MvX ledenvergaderingen: op gemotiveerd verzoek te verkrijgen bij auteurs

Stap 2: Methodologie en aanpak

Aansluitend bij de geformuleerde probleemstellingen, nam één van de MvX-leden (AO2) het initiatief om te experimenteren met alliantievorming vanuit de beweging in samenwerking met de onderzoekers. Deze activist was naast MvX ook betrokken bij het DieGem-consortium en bij actiegroepen StRaten-generaal en Ademloos. Die bijzondere positie zorgde voor een persoonlijke motivatie van AO2 om een bredere strategie te ontwikkelen die alle partijen ten goede kwam, waarbij ook de persoonlijke toegang van tot een breder wetenschappelijk netwerk werd benut.

In een eerste stap werd informeel de bereidheid afgetoetst van allochtone (milieu)activisten om in de toekomst meer samen te werken en acties op te zetten. Vervolgens kwamen op 29 september 2016 een externe groep onderzoekers met interesse in milieuactivisme en –ongelijkheid en expertise rond actievoeren samen in de KULeuven. Vanuit DieGem werd deelgenomen aan dit overleg om het actieonderzoek voor te stellen en participerende observatie uit te voeren. Vanuit dit overleg werd een wetenschappelijk netwerk opgezet dat ook na het afronden van dit onderzoek verder zou kunnen werken. Het concept “milieuracisme” was een centraal thema tijdens dit overleg. Eén van de wetenschappers kreeg van AO2 de opdracht om data over de Antwerpse demografie en luchtvervuiling samen te brengen en visueel voor te stellen op kaarten. Deze kaarten werden opgenomen in een presentatie die AO2 vorm gaf. De presentatie had tot doel de toepasbaarheid van het concept milieuracisme voor de Antwerpse context toe te lichten en de mogelijkheden ervan voor alliantievorming bespreekbaar te maken binnen MvX (zie bijlage 2).

De voorstelling van deze presentatie op de daaropvolgende MvX-vergadering op 4 oktober door AO2 vormde het centrale leermoment binnen deze case. De DieGem-onderzoekers waren ook hier aanwezig om deel te nemen en te observeren. Op deze vergadering werd door AO2 een bredere strategie bepleit die tegemoet kwam aan de vraag hoe een radicale burgerrechtenbeweging als MvX allianties kan vormen met andere sociale bewegingen zonder daarbij hun eigen identiteit te verliezen. Ten eerste werd aangetoond hoe het visualiseren van de beschikbare data een structureel racistisch patroon in luchtvervuiling effectief kon blootleggen. Daarnaast werd een filmpje getoond van de Black Lives Matter beweging in London, ter illustratie van het mobiliserend potentieel van het discours rond racisme en milieu. MvX zou vanuit het concept “Milieuracisme” haar achterban kunnen mobiliseren en van daaruit een bijdrage kunnen leveren aan het werk van de milieuactivisten. Na de voorstelling van het concept en een discussie over de bruikbaarheid ervan (in meer detail besproken bij “Leren”), werd een interne werkgroep van 3 leden (AO2, AO3 en AO4) opgericht die de alliantie met de milieuactivisten verder vorm zou geven.

Er werd besloten om het kader rond milieuracisme scherp te stellen via een tekst, de mogelijke acties die werden besproken op te lijsten en een wervende uitnodiging met intentieverklaring uit te schrijven voor de milieuactiegroepen. Dit document werd in een eerste versie uitgeschreven door de DieGem-onderzoeker op basis van de inzichten uit de vergadering en vervolgens ter discussie voorgelegd aan de MvX-afdeling. Na aanpassingen ontstond een tekst die de basis vormde waarop MvX vanuit een heldere positie de hand kon reiken naar de Antwerpse milieuorganisaties. Begin november rondden we deze tweede actie af, wanneer de werkgroep voor een eerste maal was samengekomen.

Gesprekken

Datum	Betrokkenen	Wat?	Waarover?
27.09.2016	Externe wetenschappers, AO2 en onderzoekers	Overleg Leuven onderzoeksgroep environmental racism	Samenbrengen van kennis en onderzoekslijnen rond milieu en sociale uitsluiting, afstemmen van de onderzoeksagenda's en opmaak stappenplan
04.10.2016	MvX en onderzoekers	MvX vergadering	Intro probleemstelling en vraag naar betrokkenheid van de leden; kader scheppen voor een alliantie en opstellen van agenda; werkgroep wordt opgericht
3.11.2016	AO2, AO3, AO4 en onderzoeker	Brainstorm rond concrete acties	Bespreking tekst en actieplan, uitwerking agenda

<u>Bijkomende documenten</u>

- Bijlage 2 Powerpoint rond milieuracisme
- Bijlage 3: "Actieplan MvX" Positietekst rond milieuracisme, actieplan en oproep
- Verslagen van bijeenkomsten 27.09.2016, op 4.10.2016 en werkgroep op 3.11.2016 (te verkrijgen op gemotiveerd verzoek bij de onderzoekers)

Stap 3 en Stap 4: Uitvoer actie en verzameling data

Uitvoer van actie of interventie

Stap in uitvoering van actie/ interventie	Hoe uitgevoerd?	Uitvoerders	Betrokkenen	Wanneer en waar
Opstellen van een probleemdefinitie rond Environmental Racism en vormgeven academisch netwerk dat alliantievorming kan ondersteunen	Bijeenkomst wetenschappers	AO2	4 wetenschappers en DieGem- onderzoeker	27.09.2016, KULeuven
Onderbouwen van problematisering om rond te mobiliseren; environmental racism frame toepassen op Antwerpse luchtvervuiling en koppelen aan discriminatie op de woningmarkt, armoede, migratie	Dataverzameling en visualisering environmental racism Antwerpen	AO2 en Filip Marrécau, wetenschappelijk medewerker		28-30.09.2016, KULeuven
Bespreking binnen MvX, oproep om alliantie te vormen	Powerpoint presentatie met data en filmpje Black Lives Matter London + discussie op vergadering	AO2	MvX leden en onderzoekers	04.10.2016, Antwerpen
Neerslag positie MvX in milieudebat	Tekst uitgeschreven	Onderzoeker	MvX leden	14.10.2016, Antwerpen

Verzameling van data

Stap in data-verzameling	Hoe verzameld?	Uitvoerders	Betrokkenen	Wanneer en waar
Opbouw probleemstelling MvX	Informele gesprekken en overleg	onderzoeker	AO1, AO2, AO5, AO6 en Thomas Swerts	Antwerpen, augustus en september 2016
Opbouw probleemstelling MvX	Documentanalyse aan de hand van vergaderverslagen	onderzoeker	Thomas Swerts	Antwerpen, augustus en september 2016
Opbouw probleemstelling wetenschappers	Participerende observatie	onderzoeker	Externe wetenschappers	Leuven, 27.09.2016

Voorstel en aanvulling positiebepaling	Participerende Observatie	onderzoeker	MvX	Antwerpen, 4.10.2016
Vormgeving actieplan	Participerende observatie	onderzoeker	AO2, AO3 en AO4	Antwerpen, 3.11. 2016
Metareflectie	Gesprek	onderzoeker	AO2	Antwerpen, 4.11.2016

Verwerking van data

Stap in data-verwerking	**Hoe verwerkt? (incl. vorm waarin verwerkte data beschikbaar zijn)**	**Uitvoerders**	**Betrokkenen**	**Wanneer**
Analyse	Manuele codering van veldnota en verslagen op basis van DieGemconcepten	onderzoeker	/	November 2016
Selectie en voorbereiding rapportering	Powerpoint outline van het rapport en selectie van relevante inzichten	onderzoeker	Stijn Oosterlynck	2 november 2016

Deel II Actie 2: Resultaten DieGem

Inzichten in solidariteit in diversiteit

Dit actieonderzoek had tot doel de condities waaronder solidariteit in diversiteit ontstaat te onderzoeken door het opzetten van een alliantie tussen MVX en de milieuactivisten in Antwerpen mee te ondersteunen. In dit deel bespreken we de lessen die uit het verloop werden getrokken voor DieGem. We gaan daarbij in op drie onderdelen van de hypothese. Ten eerste gaan we in op de leerprocessen die zichtbaar werden binnen de beweging tijdens de ontwikkeling van een positie die het evenwicht behoudt tussen de eigen radicale identiteit en het aangaan van een alliantie. Vervolgens bekijken we hoe de voorwaarden voor gedeelde strijd als bron van solidariteit werden aangewend om partnerschappen vanuit de beweging mogelijk te maken rond het milieuthema. Tot slot lichten we kort toe welke rol gedeelde plaats speelde in de opbouw van een positie als bondgenoot vanuit MvX.

Leren

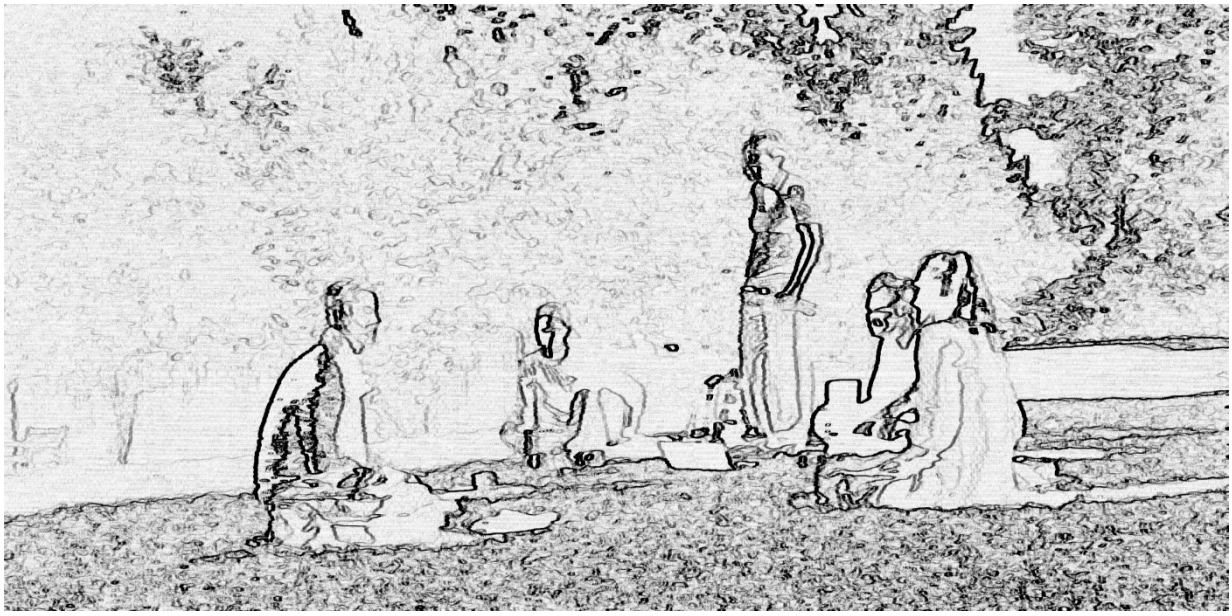
Het opzetten van een alliantie tussen MvX en de Antwerpse milieuactivisten, bracht een aantal leerprocessen in zicht binnen de beweging. Die leerprocessen werden zichtbaar in de achtereenvolgende vergaderverslagen van de ledenvergaderingen, en anderzijds vanuit de observatieverslagen tijdens verschillende bijeenkomsten. We focussen in dit deel op de leerprocessen die het proces van alliantievorming binnen de strijd voor solidariteit in diversiteit faciliteren. Ook de pedagogische rol van één van de MvX-leden komt in die bespreking aan bod.

In het retrospectieve rapport zagen we al dat zowel subjectivering als socialisering een rol spelen binnen de beweging. Deze leerprocessen waren ook in het actietraject rond alliantievorming aanwezig en sluiten daarmee aan bij eerdere bevindingen van Swerts (2016). De aanloop naar een gedeelde probleemstelling, toont bijvoorbeeld duidelijk dat de leden zowel in groep als individueel in staat zijn om kritisch te reflecteren over de eigen beweging en activiteiten en werkwijzen te problematiseren. Vorige acties werden leermomenten tijdens de nabespreking ervan en de eigen tekortkomingen komen aan bod in vrijwel alle verslagen. Toch leert dit actieonderzoek ons vooral iets over de manier waarop kwalificatie helpt om alliantievorming mogelijk te maken.

Kwalificatie om betrokkenheid te genereren voor strijd

Kwalificatie door specialisten speelde in deze case een belangrijke rol om tot een alliantie te komen tussen MVX en de milieuactivisten. In een eerste fase ontstond bereidheid om kennis te helpen verspreiden bij de achterban over de gezondheidsrisico's van de Antwerpse Ring. Die bereidheid kwam tot stand vanuit een kwalificerend leermoment over de impact van de mobiliteitsplannen op de gezondheid van de achterban waarvoor MvX wil opkomen. Bij de eerste vorming vanuit Ringland en Ademloos van april 2016 werd veel feitenkennis aangebracht over de ernstige mate van luchtvervuiling in Vlaanderen en het effect ervan op de levensduur en –kwaliteit. Vervolgens werd de voorgeschiedenis en evolutie van de Antwerpse Ringweg toegelicht en werd informatie gegeven over het overkappings-voorstel van Ringland, de stand van zaken van het dossier en de actie CurieuzeNeuzen die fijn stof en luchtvervuiling in kaart zou brengen. Aan deze feiten werd door de sprekers de nood aan gezondheidsactivisme gekoppeld. De opsomming van feiten over luchtvervuiling en de gezondheidsrisico's ervan, leidde tot een gevoel van verantwoordelijkheid om deze kennis uit te dragen en toegankelijker te maken.

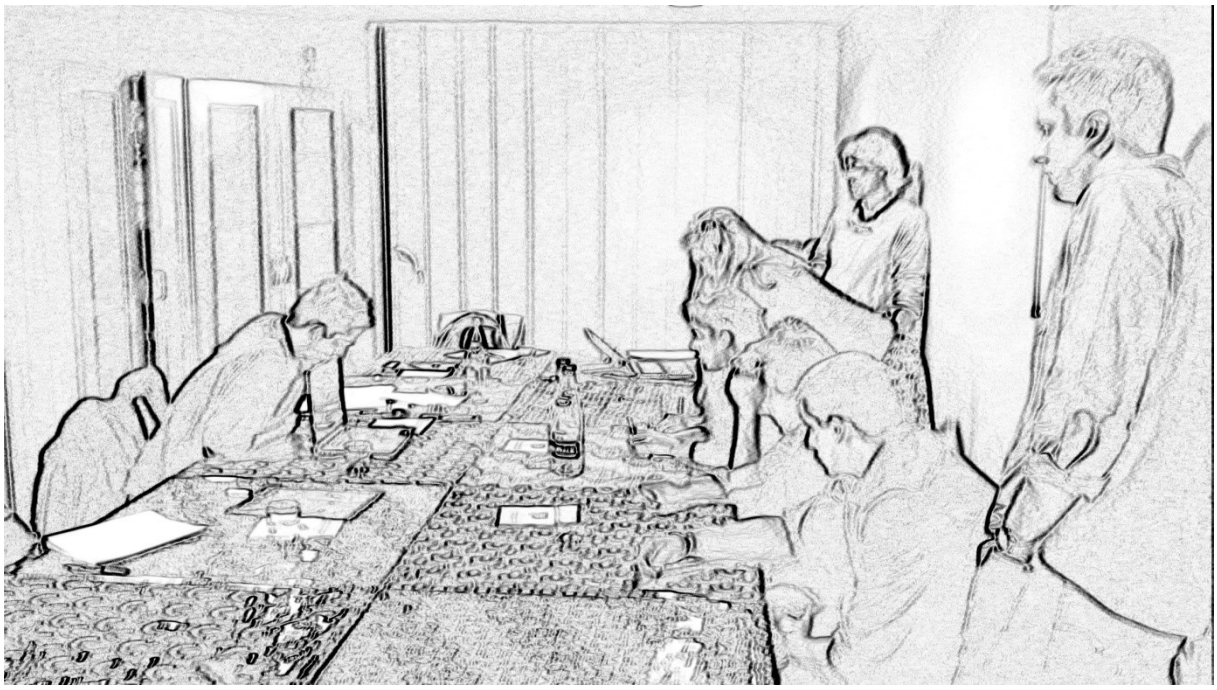
In een latere fase leidde nieuwe kennis over de structurele raciale ongelijkheid van de gezondheidsrisico's uit luchtvervuiling tot de wil om een unieke positie in te nemen, en het bestaande debat uit te breiden en mee vorm te geven. MvX-lid AO2 nam in dit proces een pedagogische rol op, die met name op kwalificatie inzette. Die rol kan niet los gezien worden van de expertise en status van AO2, die als universiteitsprofessor zowel onderlegd is in thema's rond milieu en sociale onrechtvaardigheid, als in lesgeven. Dit lid riep eerst een kleine groep wetenschappers samen om onderzoeksinteresses uit te wisselen rond de Antwerpse case, milieuracisme en activisme, en gaf een wetenschappelijk medewerker de opdracht om kaarten op te maken rond de Antwerpse luchtvervuiling die milieuracisme zichtbaar maken.

Figuur 1 bijeenkomst wetenschappers september 2016

De pedagogische ervaring en trekkersrol van AO2 in het vormgeven van een onderbouwd standpunt voor MVX werd meermaals opgemerkt tijdens de participerende observaties, en is ook op te merken in de beelden die werden gemaakt tijdens de bijeenkomsten. Bovenstaand beeld geeft de bijeenkomst van de wetenschappers weer, links in beeld duidt AO2 de redenen voor de bijeenkomst.

Tijdens de vergadering van 4 oktober werd onderstaand beeld vastgelegd. Links wordt de powerpointpresentatie gegeven door MvX-lid AO2, die tot stand kwam met de hulp van wetenschappelijk medewerker Filip Marrécau. Rechts op de afbeelding zitten de overige leden van MvX. Ze luisteren, becommentariëren en stellen vragen. De verdeling van de personen links en rechts van de tafel, roept de sfeer van een klasomgeving op. Deze constellatie was uniek voor dit agendapunt tijdens de vergadering. Na afloop van de presentatie en een film-toonmoment, ging iedereen terug rond de tafel zitten en ging een discussie van start op gelijke voet tussen de leden.

De presentatie bevatte kaarten van de Antwerpse wijken waarop te zien is hoezeer zij worden getroffen door luchtvervuiling ten opzichte van andere gebieden. Tevens tonen ze de etnisch-culturele diversiteit in die wijken, alsook de sociaaleconomische achterstelling ervan en het autobezit. Door de kruising van deze gegevens, wordt in één oogopslag duidelijk dat de meest arme en meest diverse wijken met het minst aantal autobezitters, degenen zijn die het meest last zullen ondervinden van een uitbreiding van de Ringweg. De duiding van dit fenomeen op globale schaal, volgde na de presentatie middels een filmpje van Black Lives Matter London, waarin de klimaatscrisis als racistische crisis wordt geponeerd (zie verder bij Strijd).

Gevraagd naar de motivatie achter het opnemen van deze rol van zowel initiatiefnemer als pedagoog binnen de beweging om de alliantie vorm te geven rond de milieuthematiek, wijst AO2 op een persoonlijk subjectiveringsproces. Daarbij benoemt AO2 de verantwoordelijkheid die hij heeft vanuit zijn eigen positionaliteit: door op het kruispunt tussen professor, milieuactivist en MvX-lid te bewegen, heeft hij de mogelijkheid om bronnen van kennis, middelen en vaardigheden te mobiliseren die van nut kunnen zijn in de strijd voor sociale rechtvaardigheid.

Socialisering en subjectivering

De kwalificerende leermomenten gaven verder aanleiding tot debat waarin ook socialisering en subjectivering plaatsvond. Op de vergadering waarop de presentatie werd gegeven door AO2, volgde ten eerste een discussie over de wenselijkheid van een sterke term als “racisme” in het milieu- en gezondheidsdebat. Langs de ene kant werd het risico benoemd dat zulk een radicale stellingname andere bewegingen zou afschrikken om samen te werken. Het concept zou zere schenen kunnen veroorzaken bij een deel van de aanhangers van bijvoorbeeld Ringland, dat veel blanke middenklassenbewoners weet te mobiliseren. Langs de andere kant bestond er consensus dat de scherpe taal en duidelijke argumentatie rond milieuracisme MVX een unieke inbreng zou verschaffen, die haar identiteit en troef kon zijn. Hoewel men het erover eens was dat het concept voor opschudding zou zorgen, waren de leden wel bereid om zich hierover te verantwoorden tegenover de buitenwereld vanuit hun verantwoordelijkheid als groep ten opzichte van de achterban.

Een deel van het gesprek ging daarnaast over hoe MvX de unieke stellingname rond milieuracisme kon gebruiken. Enerzijds werd door een mondig lid (AO1) geopperd om met het thema zelf aan de slag te gaan; acties vorm te geven en eventuele bondgenoten nadien te laten intekenen. Anderzijds werd door AO2 aangebracht dat het concept kon dienen om een breder kader te duiden aan de andere bewegingen, van waaruit een alliantie (breed platform) kon worden opgebouwd. Het idee om initiatiefrecht en een trekkersrol te behouden, kwam op een zeker moment vrijwel haaks te staan op het idee om de insteek te gebruiken om een breed platform op te starten van waaruit acties vorm zouden worden gegeven. Uit het gesprek met AO2 na afloop, bleek dat de lessen uit vorige ervaringen van moeizame samenwerking met andere organisaties, hier een rol in speelden. Met het uitschrijven van een tekst over milieuracisme na afloop van de vergadering werd een aanzet gedaan om het kwalificatieproces te verbreden naar andere activisten. Vanuit die kwalificatie zou samenwerking mogelijk zijn en uit die samenwerking zou dan weer socialiserend en subjectiverend leren mogelijk worden. Eerder dan vanuit het concept acties vorm te geven die de constellatie van het Antwerpse milieuactivisme zouden verstoren, werd gezocht naar een alliantie die een bredere verstoring kon veroorzaken.

Beoogde collectieve leerprocessen: van kwalificatie van de achterban naar een onderbrekende leerdynamiek voor de bredere samenleving.

Met haar engagement binnen het milieuactivisme beoogde MvX een aantal collectieve leerprocessen op gang te brengen. Een eerste was erop gericht de achterban te informeren over de gezondheidsrisico's die ze liepen bij de huidige en toekomstige mobiliteitsplannen en de onrechtvaardigheid in de verdeling ervan. De gevestigde milieuactivisten van Ringland brachten zoals gezegd de boodschap dat zij er moeilijk in slaagden om informatie over de impact van de mobiliteitsplannen op de gezondheid van de bevolking te laten doordringen bij een aantal groepen met een migratieachtergrond in de meest getroffen wijken. Ondanks het gebruik van tolken bij huiskamergesprekken, bleek de informatie over Ringland en de voorgestelde tracés enerzijds te technisch; anderzijds bleek het moeilijk om interesse te wekken voor collectieve vormingsmomenten rond gezondheid. Na die eerste vorming engageerden enkele leden zich voor het toegankelijk maken van de beschikbare informatie. Het latere kwalificerende leerproces binnen de beweging omtrent het structureel racistische patroon in de spreiding van milieugezondheidseffecten, maakte vervolgens duidelijk dat men verder kon gaan dan het kwalificeren van de achterban. Waar aanvankelijk de nadruk lag op informeren (kwalificatie), verschoof deze later meer naar ook mobiliseren voor de strijd tegen het nieuw geformuleerde onrecht van milieuracisme.

Anderzijds hoopte de beweging ook een onderbrekende leerdynamiek op gang te brengen bij de bredere samenleving. Zoals aangehaald in het retrospectieve rapport vertrekt MVX "*vanuit de vaststelling dat uitsluitingsmechanismen diep ingebakken zijn in de sociale orde; dat ze integraal deel uitmaken van de dominante wereldbeelden en discoursen die circuleren in onze samenleving*. (…) *Mensen bewust maken van de impliciete effecten van deze wereldbeelden vereist daarom een onderbrekende dynamiek, waarbij mensen 'wakker' geschud worden en zaken die doorgaans als 'gegeven' beschouwd worden in vraag worden gesteld*" (Swerts, 2016:43).

In eerste instantie werd het opnemen van de rol om de achterban te informeren gekaderd als tegemoet komend aan de hulpvraag vanuit Ringland en tegelijk een kritiek op de éénzijdige samenstelling en het beperkte bereik totnogtoe van de milieugroeperingen. Bij de introductie van het concept milieuracisme, werd echter geleerd dat ook de bredere samenleving geadresseerd moest

worden om het structurele onrecht achter de ongelijke spreiding van milieueffecten op de politieke agenda te krijgen.

Daarmee werd ook ingezet op gemeenschapsvorming. Vanuit het expliciet maken van het onrecht dat milieuvervuiling betekent voor minderheden, leverde AO2 brandstof voor nieuwe vormen van collectieve identiteit binnen de milieu- en burgerrechtenbeweging.

Strijd als bron van solidariteit in diversiteit

> *Strijd is de belangrijkste bron van solidariteit in diversiteit in deze case. Het gezamenlijk stelling innemen van mensen ten opzichte van een gemeenschappelijke vijand, het opkomen voor gedeelde belangen en het collectief streven naar een andere samenleving die in het teken staat van radicale gelijkheid brengt mensen dichter bij elkaar ongeacht hun etnisch-culturele achtergrond. (Swerts, 2016:29).*

Het belang van strijd als bron voor solidariteit in diversiteit werd in het retrospectieve onderzoek naar MvX al uitgebreid besproken. Daarbij werden vanuit de literatuur twee vereisten aangehaald die strijd als bron van solidariteit mogelijk maken:

> *Ten eerste vereist strijd als bron van solidariteit een gedeeld bewustzijn, een diepe en vaak emotionele* ***identificatie*** *met een gemeenschap met haar eigen* ***welomlijnde belangen*** *die participatie bevordert. (…)*
>
> *Ten tweede veronderstelt strijd een agonistische relatie met een tegenstander waardoor mensen die voor diezelfde punten vechten dichter bij elkaar komen te staan ondanks hun onderlinge verschillen (zie Hirsch 1986: 381).* ***Door de narratieve constructie van deze tegenstrever wordt elke kleine daad van verzet of protest deel van een grotere strijd die als finaliteit het realiseren van een meer rechtvaardige samenleving heeft.*** (Swerts, 2016:29, nadruk toegevoegd).

Ook in deze case zien we strijd terugkomen als de belangrijkste bron van solidariteit in diversiteit. De werking van deze bron werd doorheen de interventie actief ingezet om alliantie mogelijk te maken.

Afbakening van de eigen belangen binnen de alliantie

Aan het definiëren en afbakenen van de eigen belangen van de MVX-gemeenschap, werd binnen de beweging al langer heel wat tijd en energie besteed tijdens de ledenvergaderingen. Bij de vorming vanuit Ringland en AO4 in april 2016, werd dit thema ook geagendeerd naast de vorming. De mate waarin aandacht gaat naar het scherp stellen van die belangen, blijkt uit het beknopte verslag van de bijeenkomst, waarin het thema tot driemaal toe wordt aangehaald (nadruk toegevoegd):

> *Doel : vorming voor leden MVX. Wij denken dan na met deze info, waar kunnen we er mee terecht,* ***waarom belangrijk dat MVX hierop betrokken is****.*
>
> *[…]*
>
> ***Belangt ons dit aan?***
>
> 1. *Gezondheid van doelgroep (concentratie van bewoners met migratieroots in meest getroffen zones)*
> 2. *Versterking burgerbeweging/protest*
> 3. *Inspraak/betrokkenheid van onze achterban*

> *[…] Conclusie : Gezondheid = insteek !* ***Iedereen heeft last van slechte luchtkwaliteit, zonder onderscheid [naar]herkomst***

De te behartigen belangen die in deze vorming worden gevonden, focussen zich met name op het recht op informatie en participatie aan het politieke besluitvormingsproces. De vraag naar hulp om nog weinig bereikte bewonersgroepen mee aan te spreken, bood voor de beweging een opportuniteit om deze belangen te behartigen (cf. Hunt en Benford, 2004 in Swerts, 2016:29). Het doel van de samenwerking was om deze groepen te informeren en een stem te geven in het politieke besluitvormingsproces.

In de opgezette samenwerking detecteren we twee spanningen, die het mogelijk moeilijker maakte om binnen de beweging de daadkracht te vinden om acties te voltooien. Ten eerste werd in het verslag opgenomen dat het belangrijk was om erkenning te bekomen voor deze groepen binnen de milieubewegingen met overwegend blanke middenklassers. Dit laatste sluit aan bij de fundamenten van MVX: de strijd tegen de onderdrukking, racistische en koloniale houdingen en structuren in "Witte" gemeenschappen staat opgenomen in de "We Will Resist declaration" (zie Swerts, 2016: 30). Het samenwerken met sociale bewegingen die door hun samenstelling zelf binnen de definitie van een gemeenschappelijke vijand van MVX vallen, bleek in het verleden echter al niet eenvoudig. Ten tweede was de gemeenschappelijke vijand die werd neergezet in het discours rond gezondheidsactivisme niet concreet. De verschillende betrokken beleidsniveaus in de besluitvorming leidde tot een weinig concreet beeld van "het bestuur" of "de politiek". De eerdere actie rond de nachtwinkeluitbaters, leerde echter dat verschillen in politieke cultuur bij de achterban een drempel vormen bij het mobiliseren voor "verzet tegen officieel bestuur" (Swerts; 2016: 27).

Vanuit die vaststellingen was de creatie van een nieuwe, gemeenschappelijke vijand die de collectieve verontwaardiging kon richten en aandrijven des te meer van belang. Die moest enerzijds een evenwichtige en gerechtvaardigde alliantie met de milieubewegingen mogelijk maken, en anderzijds ook de verontwaardiging van de achterban kunnen opwekken om hen te mobiliseren in de strijd.

De creatie van een gemeenschappelijke vijand

Het creëren van een gemeenschappelijke vijand gebeurt via een coherent narratief, dat tot stand komt in discursieve praktijken, zoals bijvoorbeeld toespraken (zie Swerts, 2016: 29-30). De presentatie van AO2 tijdens de vergadering van 4 oktober 2016 en het opstellen van een visietekst nadien, kunnen we beschouwen als zulke praktijken. Tijdens de presentatie kwam een nieuwe, en concretere gemeenschappelijke vijand in beeld voor de MvX-leden. Door het duiden van de geschiedenis van het ringtracé en het voorstellen van gekruiste gegevens op kaarten, werd duidelijk dat gemarginaliseerde groepen al langer systematisch meer worden blootgesteld aan de negatieve impact van de aanleg en uitbouw van de ring. Uit het verhaal werd sociale onrechtvaardigheid zichtbaar vanuit het tegenover elkaar stellen van de woonplaatsen en het autobezit van een rijke, blanke groep bewoners en een armere, diverse groep bewoners.

De conclusie uit de vorige bijeenkomst –"*Iedereen heeft last van slecht luchtkwaliteit, zonder onderscheid naar herkomst*" –, was daarmee geen houdbare insteek voor de deelname van MVX in de samenwerking met de milieubewegingen. Dit eerder verbindende standpunt over verschillen heen, werd vervolgens vervangen door een meer dramaturgisch gestroomlijnd discours (cf. Benford and Hunt 1992) waarin de privileges en achteruitstelling van verschillende groepen in het mobiliteitsdossier tegenover elkaar werden geplaatst. De groep rijke, blanke rand- en

buitenwijkbewoners werden als voornaamste gebruikers van de ring tegenover een andere groep geplaatst: die van een veel minder rijke, steeds meer verkleurende stedelijke bevolking die opvallend minder gebruik maakt van auto's. Daaraan werd bovendien een ruimtelijke dynamiek toegevoegd door de woonplaatskeuze van de verschillende groepen te duiden: waar de eerste zich weet terug te trekken naar woonzones waar de luchtkwaliteit minder slecht is, blijft de laatste achter in de vervuilde zones door een gebrek aan vermogen of discriminatie op de woningmarkt.

Het benoemen van een vijand wordt binnen MvX actief omarmd als strategie om de strijd aan te gaan tegen tegenstrevers vanuit een verzetslogica: *"Door onrechtvaardigheden te benoemen en een vijand aan te wijzen, maakt MvX het mogelijk voor anderen om kant te kiezen en zich aan te sluiten bij het verzet tegen de gevestigde orde"* (Swerts,2016:30).

Om "de achterban" te mobiliseren rond milieuvervuiling, werd bovendien gezocht naar een aanknopingspunt met hun leefwereld. De strijd tegen luchtvervuiling in Antwerpen, was mogelijk niet urgent genoeg voor personen die dagdagelijks kampen met armoede en sociale uitsluiting. Het filmpje van Black Lives Matter dat vervolgens werd getoond, illustreerde hoe de geschetste tegenstelling tot een krachtig wervend discours kan leiden dat deze elementen integreert in de milieuthematiek. In hun clip protesteert BLM tegen de uitbreiding van de London City Airport. (zie: http://www.dailymail.co.uk/video/news/video-1326903/Climate-change-racist-crisis-Black-Lives-Matter-appeal.html) In het filmpje wordt gewezen op de overlappende locatie van de meest vervuilende sectoren in de UK en de woonwijken waar de armste migrantengemeenschappen op zijn aangewezen. Daarmee slagen de activisten erin een lijn te trekken van het lokale naar het globale en van het incidentele naar het structurele niveau. De UK komt in zicht als grootste bijdrager aan de klimaatsopwarming, die zelf het minst kwetsbaar is voor de veroorzaakte impact. Omdat de klimaatcrisis vooral bevolkingsgroepen treft die er het minst toe bijdragen, wordt ook de onrechtvaardigheid van klimaatvluchtelingen in zicht gebracht. Dit onrecht wordt concreet door op lokaal niveau te wijzen op de gigantische loonkloof tussen de gemiddelde London city airport passagier en de bewoners van Newham waarin de luchthaven is gevestigd. De veelal geïmmigreerde armen op lokaal niveau ondergaan bovendien het grootste deel van de vervuiling die ook wereldwijd met name niet-blanke gemeenschappen van hun woonplaatsen verdrijft. De ironie van de situatie wordt beklemtoont met de vaststelling dat vele klimaatvluchtelingen geen vliegtuig kunnen nemen om de situatie te ontvluchten die ze niet zelf veroorzaakten, maar in plaats daarvan aangewezen zijn op gammele bootjes. De aanklacht van dit structurele onrecht wordt samengebald in de slogan "Climate change is a racist crisis". BLM sluit daarmee aan bij het klimaatdebat via het concept milieuracisme, dat zowel duidt op de processen (white flight, gentrificatie, een gesegmenteerde arbeidsmarkt, politieke ondervertegenwoordiging…) waardoor arme etnisch-culturele minderheden systematisch vaker in schadelijke omgevingen leven, als het niet-bestrijden daarvan door politieke machthebbers.

In de tekst die na afloop van de vergadering werd opgesteld, wordt eenzelfde opbouw gebruikt in de argumentatie om andere milieuactivisten (in de eerste plaats uit minderheidsgroepen) uit te nodigen voor een alliantie rond milieuracisme. Achtereenvolgens wordt het belang van een mobiliserende insteek voor kwetsbare minderheden geduid; dan wordt het thema milieuracisme geïntroduceerd aan de hand van het BLM filmpje. Het concept wordt vervolgens toegepast op de Antwerpse case, waarna een oproep tot alliantievorming volgt.

Tijdens de opbouw van de alliantie herformuleert en integreert MVX zo de kwesties van de milieuactivisten en de achterban. Het politiseren van die kwesties voor en door de achterban is een

uitdaging. AO2 brengt wetenschappelijke kennis in om die politisering sterker te onderbouwen. Door via wetenschappelijke gegevens de link te leggen tussen lucht- en lawaaivervuiling, migratie en de sociaaleconomische ongelijkheid in de stad, ontstaan nieuwe mogelijkheden om burgerschapsclaims te formuleren en nieuwe vormen van solidariteit in diversiteit via gedeelde strijd vorm te geven. De nieuwe insteek voor de alliantie richt zich daarmee sterker op de creatie van protest en verontwaardiging tegenover structurele vormen van uitsluiting, waardoor ze sterker aansluit bij de doelstellingen van MVX.

Het gebruik van plaats in strijd

Het thema environmental racism of milieuracisme, is een discours over sociale rechtvaardigheid dat zich sterk ent op plaats. Om de strijd lokaal vorm te geven worden nieuwe percepties van plaats naar voren gebracht door de spreiding van milieuoverlast te visualiseren en buurten en wijken te positioneren tegenover een collectieve vijand die ook ruimtelijk benoemd wordt. Tijdens de discussie worden “De rand”, “Den buiten” en “het Zuid” bijvoorbeeld aangehaald als plekken van privilege, onverschilligheid en uitsluiting. Door op het uitsluitend karakter van deze plekken te wijzen, wordt ingespeeld op de sense of place van de plekken die daar tegenover staan in de stad. Deze worden symbool voor het onrecht in de samenleving. Het kaartmateriaal wordt ingezet om hier verder op in te zetten; één van de voorgestelde acties is bijvoorbeeld het verspreiden van kaarten op publiek toegankelijke plekken die de contrasten tussen de buurt in kwestie en andere wijken belichten.

De ruimtelijke insteek maakt zowel het te bestrijden onrecht als de gemeenschappelijke vijand tastbaar, ruimtelijk gesitueerd en dus concreter, waardoor de stap wordt verkleind om kwesties bespreekbaar te maken en om te zetten in burgerschapsclaims. Plaats werkt zo om als manier om de kloof tussen MVX en de achterban te dichten vanuit het concretiseren en solidariseren in diversiteit van een nieuw, stedelijk burgerschap.

Metareflectie

Tijd & tijdsdruk

Uit het verloop van de acties blijkt het belang van timing en tijd in actieonderzoek. De eerste onderzoeker kwam onder tijdsdruk van het onderzoek op een bepaald moment in een vragende, aandringende positie terecht, van waaruit de persoonlijke relatie met Tania in een onevenwicht belandde. Gaandeweg werd de spanning duidelijk tussen de korte termijndoelstelling van het actieonderzoek en de lange termijndoelstellingen van de onderzoeker; het behouden van een vertrouwensrelatie en toekomstige samenwerkingsmogelijkheden. De flexibiliteit die nodig was om de relatie van onderlinge afhankelijkheid in evenwicht te houden, ging uiteindelijk ten koste van de timing van het het actie-onderzoek. Tijdens het gesprek waarin de eerste onderzoeker het traject met Tania doorbriefte aan zijn opvolger, kwam de bezorgdheid om de relatie met Tania tot expressie. De mate waarin actie-onderzoek met zijn specifieke logica qua middelen en timing schade kan toebrengen aan persoonlijke relaties, is een eerste belangrijke vraag om blijvend mee te nemen in volgende onderzoeken. Ook het erkennen dat alle partijen mogelijks belangen hebben die niet louter te reduceren zijn tot het volbrengen van de actieonderzoek doelstellingen is een relevante les. De bespreekbaarheid daarvan tussen de partners lijkt een belangrijke voorwaarde om de persoonlijke banden tussen onderzoeker en actiepartner te vrijwaren. Communicatie via digitale media lijkt daarvoor, zoals eerder gesteld, niet het beste medium.

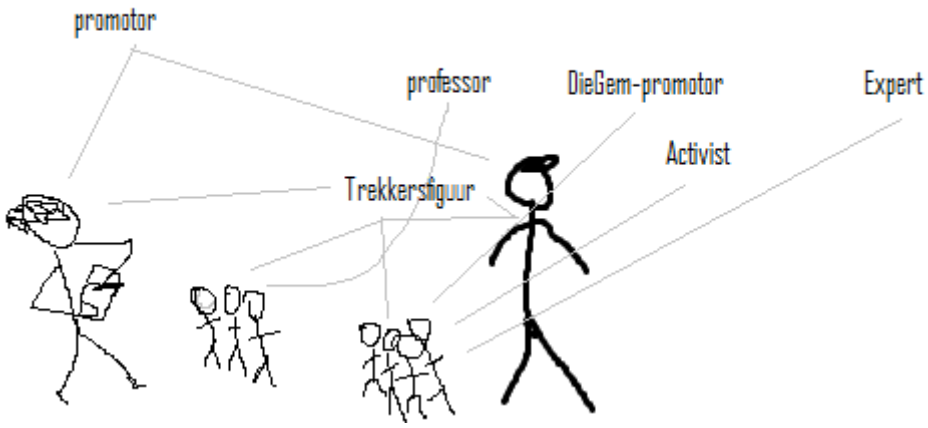
Diezelfde tijdsdruk beïnvloedde ook het tweede traject. Door de krappe timing vanuit DieGem werd ook in dit traject druk gezet op de voorzitter van MvX en de leden van de werkgroep om snel bijeenkomsten te organiseren. Die druk werd bovendien uitgeoefend door een ‘nieuwe’ onderzoeker die de eerste verving. Het vertrouwen in deze onderzoeker werd gegenereerd door een gelukkige samenloop van omstandigheden; die had reeds een persoonlijke band met de voorzitter van MvX uit vorig onderzoek, kon zich voorstellen als student van AO2, en werd voorgesteld en vergezeld tijdens de eerste ledenvergadering door de eerste onderzoeker. Toch kwam er soms weinig of traag respons van leden wanneer de onderzoeker ze persoonlijk contacteerde, en werd ze ook pas later, op verzoek van de eerste onderzoeker, betrokken in de digitale groepscommunicatie. De transfereerbaarheid van vertrouwensbanden in een kwalitatieve onderzoekssetting, is vanuit deze observaties eveneens een aandachtspunt voor ander (actie)onderzoek.

De al drukke agenda’s van de betrokkenen, bleken een hinderpaal voor de onderzoeker in dit traject en de korte beschikbare tijd maakte de opzet van het actie-onderzoek beperkter dan initieel gepland. Daarmee verschoof ook in dit actie-onderzoek het evenwicht tussen onderzoeker en actiepartner naar een minder evenwichtige relatie, omdat het steeds moeilijker werd om binnen de beschikbare tijd een meerwaarde op te leveren voor MvX zelf. Gelukkig werd die druk verminderd door het engagement van AO2 die besloot om de alliantievorming tussen MVX en de milieuactiegroepen voor langere tijd onderwerp te maken van de collectieve onderzoeksinteresses van een aantal externe onderzoekers. Met verdere uitkomsten in het vooruitzicht, werd het “fly-by” engagement van de onderzoeker mogelijk iets meer aanvaardbaar voor de MvX-leden.

Aandacht voor de impact van onderzoekers op de groepsdynamiek bij actiepartners

De korte periode waarin de tweede onderzoeker betrokken was, volstond niet om een doorleefd inzicht in de onderlinge verhoudingen en gedragspatronen van de leden te krijgen. Wel viel het gewicht van de onderzoekers op in de groep. Tijdens de ledenvergadering van 4 oktober zaten er 2 onderzoekers mee aan tafel, alsook AO2 die tevens binnen DieGem betrokken is. Hoewel AO2 zelf aangeeft in de beweging te zitten *"als activist en niet als onderzoeker"* (eigen duiding AO2 tijdens gesprek op 4.11.2016), was "DieGem" erg aanwezig tijdens de vergadering doordat de presentatie van AO2 ook deel vormde van het actieonderzoek. Volgend actie-onderzoek kan mogelijks meer aandacht besteden aan het gevaar dat een bestaand (precair?) groepsevenwicht uit balans wordt gebracht door de introductie van participerend-observerende onderzoekers of academici.

De veelzijdige rol van "AO2"

AO2 is promotor binnen het DieGem-consortium en promotor van het doctoraatsonderzoek van de tweede onderzoeker. Hij was al lid van MvX voordat de beweging als case werd gekozen en onderging het retrospectieve onderzoek grotendeels in de hoedanigheid van "lid". Binnen de beweging is AO2 gekend als professor-activist. Zijn meervoudige rol wordt binnen de beweging geapprecieerd en geaccommodeerd. Meerdere leden zijn betrokken vanuit andere (professionele) activiteiten, wat heel wat toegang tot middelen en kennis uit cultureel en sociaal kapitaal oplevert. Binnen een onderzoekscontext bleek zo'n meervoudige rol moeilijker te accommoderen door het verschil dat wordt gemaakt tussen respondent/onderzoekssubject en onderzoeker. Een kwestie bij het uitschrijven van het rapport was bijvoorbeeld dat het initiatief van AO2 als actie werd gebruikt binnen DieGem. Deze keuze werd gemaakt uit pragmatische overwegingen; er was weinig resterende tijd en ruimte om "iets nieuws" op te starten. AO2 zag bovendien opportuniteiten om bronnen (personen, inzichten) uit zijn verschillende activiteitssferen te combineren ten behoeve van de strijd voor sociale rechtvaardigheid. In de voorbereiding van dit rapport kwam echter ter discussie in hoeverre AO2 dan wel als actieonderzoeker had opgetreden, dan wel als activist. We volgden bij het uitschrijven van het rapport AO2 in zijn interpretatie dat hij als activist optrad, en niet als onderzoeker.

De verhoudingen tussen AO2 en het onderzoeksteam leverde daarnaast ook vragen op over de meest ethisch verantwoorde manier om het onderzoek uit te schrijven. Enerzijds was het belangrijk de positie

van AO2 te duiden voor de lezers van het onderzoek, zodat zij inzicht krijgen in de positie van de auteur wiens analyse ze lezen. Anderzijds is er een behoefte aan anonimiteit vanuit de MvX-leden, waarop ook AO2 als MvX-lid aanspraak maakt. We hebben er in dit rapport voor gekozen AO2 te anonimiseren maar de veelzijdigheid van zijn rol in het actieonderzoek wel zoveel mogelijk te duiden. De analyse van de verzamelde data werd voorafgaand aan het schrijven doorgesproken tijdens intervisies en op een apart moment met één van de DieGem-promotoren. Ook de onderlinge verhoudingen en mogelijke spanningen daaromtrent werden besproken met zowel deze DieGem-promotor als met AO2 zelf. De bespreekbaarheid van deze kwesties binnen het team versterkten uiteindelijk de conclusies van het onderzoek. Het belang van zulke bespreekbaarheid kan ook in volgend actie-onderzoek meegenomen worden als les. De goede vertrouwensrelaties binnen het team bleken in deze case immers van belang voor het maken van de analyse en het uitschrijven van de conclusies van het onderzoek.

Bibliografie

Benford, R. D., & Hunt, S. A. (1992). Dramaturgy and social movements: The social construction and communication of power. Sociological Inquiry, 62(1), 36–55.

Swerts, T., 2016. Movement X. Rapport retrospectieve case studie. (te verschijnen op http://www.solidariteitdiversiteit.be/praktijkenbank.php)

Unzueta Carrasco, T. & Seif, H. (2014). Disrupting the dream: Undocumented youth reframe citizenship and deportability through anti-deportation activism. Latino Studies 12 (2): 279-299.

Websites

http://www.nolo.com/legal-encyclopedia/daca-recipients-how-apply-travel-document-advance-parole.html, geraadpleegd op 14.12.2016

https://www.uscis.gov/sites/default/files/files/form/i-131instr.pdf, geraadpleegd op 14.12.2016

http://ringland.be/academie/curieuzeneuzen/overzicht/, geraadpleegd op 14.12.2016

http://www.dailymail.co.uk/video/news/video-1326903/Climate-change-racist-crisis-Black-Lives-Matter-appeal.html, geraadpleegd op 14.12.2016

http://www.movementx.org/our-vision.html, geraadpleegd op 14.12.2016

https://www.facebook.com/mijente2015/, geraadpleegd op 14.12.2016

http://www.notonemoredeportation.com/, geraadpleegd op 14.12.2016

https://www.uscis.gov/i-131, geraadpleegd op 14.12.2016